

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alma Memić

Družbeni odzivi na gradnjo džamije v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Alma Memić

Mentor : Izr.prof.dr. Drago Kos

Družbeni odzivi na gradnjo džamije v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Mentorju izr.prof.dr.Dragu Kosu se zahvaljujem za vse nasvete,pomoč in kritike pri izdelavi diplomske naloge.

Očetu Ibrahimu,mami Emini in sestri Ameli se zahvaljujem, da so me potrpežljivo podpirali, poslušali in spodbujali vsa leta mojega šolanja.

In posebna zahvala mojemu možu Jerneju in hčerkici Lani, ker verjameta vame.

DRUŽBENI ODZIVI NA GRADNJO DŽAMIJE V SLOVENIJI

Po popisu prebivalstva iz leta 2002 se je za pripadnike islamske veroizpovedi opredelilo 47.488 prebivalcev, kar je 2,4 % in jih po številčnosti uvršča na drugo mesto – takoj za katoličani. Vendar kljub svoji številčnosti in vztrajnosti, ki jo muslimani izkazujejo z željo po svojem verskem objektu, le tega še vedno nimajo. Že od leta 1969 se muslimani v Sloveniji borijo za džamijo, v zadnjih letih tudi za svoj islamsko verski kulturni center. Kljub temu, da so prišli v Slovenijo večinoma kot notranji migranti in so v veliki večini državljani Republike Slovenije se vedno znova srečujejo z ovirami, ki jim onemogočajo, začetek gradnje za njih tako pomembnega verskega objekta. Glavni razlog je predvsem ta, da je džamija v Sloveniji ne glede na število v njej živečih muslimanov po mnenju mnogih nepotrebna, da se nikakor ne bi skladala s prostorsko ureditvijo Slovenije. In nenazadnje, da skozi zgodovino, razen vpadov Turkov in bojevanja bosanskih vojakov na soški fronti, muslimani nikoli niso bili prisotni v Sloveniji. Tudi v letu 2008, jim kljub temu, da je Slovenija bila predsedujoča EU v prvi polovici leta in je bil njen glavni cilj izboljšanje medkulturnega dialoga med različnimi družbenimi skupinami, ni uspelo začeti z gradnjo džamije.

Ključne besede : medkulturni dialog, džamija, islam, integracija

SOCIAL RESPONSES TO BUILDING A MOSQUE IN SLOVENIA

After a population survey in 2002, 47.488 of people declared themselves to be Muslim, representing 2.4% of the total population and placing Islam second in numbers after Catholicism. Growing numbers of adherents and their endurance correspond with the growing desire among Muslims to have their own religious building, which at present they do not have. Muslims in Slovenia have been struggling to have their own mosque since 1969, and also in recent years for their own religious cultural center. Despite the fact that the majority had moved to Slovenia as 'internal migrants' within the former Yugoslavia and now have Slovenian nationality, obstacles to building their own mosque keep appearing. Prevailing opinion is that the mosque would not be in compliance with national capacity plans, regardless of the high number of Muslims living in Slovenia. Further, from a historical point of view, one reason is that Muslims were never living in these areas permanently, except during times of Turkish invasion or when Bosnian soldiers were fighting on the 'Soska Front'. Even in the year 2008, while Slovenia held the presidency of the EU and was striving to improve intercultural dialogue, the Muslim group did not manage to start building their mosque.

Keywords: intercultural dialogue, mosque, Islam, integration

1 UVOD	6
2 MEDKULTURNI DIALOG.....	9
2.1 MEDKULTURNI DIALOG IN EVROPSKA UNIJA	9
2.2 MEDKULTURNI DIALOG IN SLOVENIJA.....	11
3 MUSLIMANI V EVROPI	13
3.1 ZGODOVINA MUSLIMANOV IN ISLAMA V FRANCJI	13
3.2 POLOŽAJ ISLAMA IN MUSLIMANOV V FRANCJI DANES	15
4 ISLAM IN MUSLIMANI V JUGOSLAVIJI	19
4.1 DŽAMIJA V ZAGREBU	21
5 MOŠEJA V LOGU POD MANGRTOM.....	22
6 MIGRACIJE MUSLIMANOV V SLOVENIJO.....	24
6.1 MIGRACIJE MUSLIMANOV V SLOVENIJO MED VOJNO V BIH.....	27
6.2 INTEGRACIJA MUSLIMANOV V SLOVENIJI	29
7 PROBLEMI GRADNJE DŽAMIJE V SLOVENIJI.....	31
8 SKLEP.....	39
10 PRILOGA A : VPRAŠALNIK ZA INTERVJU.....	44
PRILOGA B : INTERVJU Z OSEBO A	46
PRILOGA C : INTERVJU Z OSEBO B	47
PRILOGA D : INTERVJU Z OSEBO C	48
PRILOGA E : INTERVJU Z OSEBO D.....	50
PRILOGA F : INTERVJU Z OSEBO E	51
PRILOGA G : INTERVJU Z OSEBO F.....	53
PRILOGA H : ANALIZA INTERVJUJEV	55

1 Uvod

Islam je danes prisoten v zavesti mnogih zahodnjakov – bodisi je to posledica desetletja dolgega konflikta med Arabci in Judi, travme iranske revolucije, državljanske vojne v Jugoslaviji, kjer so bili bosanski muslimani ujeti v spore med ortodoksnimi Srbi in katoliškimi Hrvati, razpada Sovjetske zveze in nenadnega pojava številnih muslimanskih republik, tragičnih dogodkov 11. septembra 2001 v New Yorku in Washingtonu ter njihovih posledic bodisi zaradi vse pogostejše uporabe muslimanskih imen v ameriških časopisih. Islam danes predstavlja pomembno dimenzijo družbenega življenja v Ameriki in Evropi. In vendar na Zahodu ne obstaja nobena druga velika religija, ki bi sprožila tako kontroverzne odzive kot islam. Ta je po eni strani postal tako domač, da se ga ne pojmuje več kot eksotično religijo, obenem pa še vedno tako drugačen, da se na Zahodu že več kot tisočletje pojavlja kot »drugi« (Seyyed 2007, 19).

Za diplomsko nalogo z naslovom Gradnja džamije v Sloveniji sem se odločila, ker se mi zdi to aktualen in zelo pereč problem glede na to, da v Sloveniji živi 47.488 registriranih muslimanov in da kljub vsem naporom, ki jih vlagajo, še vedno nimajo svojega verskega objekta.

Prvo poglavje moje diplomske naloge se dotika pri nas zelo aktualne teme, in sicer medkulturnega dialoga. Na kratko sem opisala, kaj medkulturni dialog sploh je, za kaj se zavzema in kako je medkulturni dialog pomemben v Sloveniji ravno ob vprašanju gradnje džamije.

V drugem poglavju diplomske naloge pišem o muslimanih v Evropi. Kje živijo in koliko približno jih je – natančnega števila namreč ne poznamo, saj v nekaterih evropskih državah pri popisu prebivalstva ne postavljajo vprašanja o verski pripadnosti.

V drugem poglavju diplomske naloge pišem tudi o zgodovini islama v Evropi, pri čemer se osredotočim ter natančneje opišem položaj islama v Franciji nekoč in danes. V tem poglavju primerjam položaj muslimanov v Sloveniji in Franciji. Kjer je položaj muslimanov navkljub precejšnjim razlikam primerljiv. V obeh državah so muslimani večinoma migranti z nižjo

izobrazbo in slabšim poklicem ter da so s strani družbe, v kateri živijo, velikokrat versko diskriminirani – bodisi zaradi verskih običajev, oblačenja bodisi zaradi katerih drugih razlogov. Obenem ugotavljam, da se muslimani v Franciji in muslimani v Sloveniji v mnogo čem tudi razlikujejo, predvsem v tem, da so »slovenski« muslimani za razliko od francoskih prišli v Slovenijo kot notranji migranti. Namreč v Francijo so se muslimani preseljevali v različnih »valih« v različnih obdobjih, večinoma iz Severne Afrike, šele v 20. stoletju so se v Francijo naselili tudi številčni Kurdi in Turki. Medtem, ko je bila v Sloveniji slika preseljevanja muslimanov nekoliko drugačna, namreč muslimani so se v Slovenijo preseljevali večinoma iz nekdanje skupne države Jugoslavije.

V tretjem poglavju diplomske naloge pišem o muslimanih v Jugoslaviji, kakšen je bil njihov status v tej državi in kdaj so bili sprejeti kot konstitutiven narod, enakopraven vsem ostalim narodom v bivši SFRJ. Muslimani so namreč skozi desetletja morali biti poseben boj za svojo enakopravnost, predvsem pa za ločitev v etničnem in verskem smislu. V tem poglavju omenim in na kratko opišem tudi džamijo v Zagrebu, ki je trenutno »našim« muslimanom najbližja oz. je po besedah pokojnega nadškofa Franca Perka »krivec« za to, da v Sloveniji (še) nimamo džamije.

Četrto poglavje naloge je namenjeno džamiji, ki je bila nekoč v Logu pod Mangrtom. Zgrajena je bila v 1. svetovni vojni s strani muslimanov, ki so se borili v tej vojni borili za Avstroogrsko. Čeprav so jo hitro zatem porušili (kdo točno in zakaj, se še danes točno ne ve), pa je podatek, da je pri nas džamija že obstajala, zelo pomemben – predvsem za tiste skeptike, ki trdijo, da džamija ne spada na slovensko ozemlje ravno zaradi tega, ker nikoli prej ni bila na slovenskih tleh in da se je težnja po njej začela intenzivno pojavljati šele v zadnjih letih, se pravi v letih po vojni v Jugoslaviji.

V petem poglavju pišem o migracijah muslimanov v Sloveniji, kdaj so se začele, zakaj in predvsem – kdaj so bile najbolj intenzivne. V sklopu tega poglavja pišem tudi o migracijah muslimanov v Slovenijo med vojno v BiH ter o integriranosti muslimanov v Sloveniji, kjer pridem do sklepa, da so muslimani v Sloveniji večinoma državljani Republike Slovenije in so se zato večinoma zelo dobro integrirali.

V šestem poglavju pa pišem o naslovnem problemu diplomske naloge, tj. o gradnji džamije v Sloveniji. Kdaj se je pojavila prva težnja in potreba po džamiji pri nas, kakšni so razlogi za

gradnjo ter kateri problemi in ovire so se pojavljali skozi desetletja, da džamije v Sloveniji še vedno ni, s katerimi problemi se še danes srečujejo pripadniki islamske skupnosti v Sloveniji in ali se bo gradnja džamije oz. IVKC vendarle začela. Kdaj in če sploh bo džamija v Sloveniji odprla svoja vrata, je vprašanje, na katerega bomo lahko odgovorili čez čas, saj bo le ta pokazal, ali so zadnji dogovori med slovensko muslimansko skupnostjo in sedanjim ljubljanskim županom Jankovičem dokončni, ali pa se bodo čez čas, tako kot so muslimani v Sloveniji že navajeni, ponovno pojavili problemi, ki bodo gradnjo prestavili za nedoločen čas. Čas bo tudi pokazal, ali bodo Slovenci končno premagali srednjeveški strah pred »Turki« in strah 21. stoletja, ki ga predstavljajo muslimani, ki so v večini primerov s strani zahodnjakov stigmatizirani kot teroristi, če pa že ne kot teroristi, pa vsaj kot potencialni teroristi.

V prilogi je priloženih šest strukturiranih intervjujev s prebivalci Velenja.

2 Medkulturni dialog

2.1 Medkulturni dialog in Evropska unija

Začetek Evropske unije predstavlja pariška pogodba o Evropski skupnosti za premog in jeklo, ki jo je predlagal tedanji francoski zunanji minister Robert Schuman 9. maja 1950 na podlagi ideje, ki se je porodila Jeanu Monnetu. Proizvodnja premoga in jekla v državah, ki so se nekoč bojevale med sabo, naj bi prešla pod skupno oblast, pod t. i. »Visoko oblast«. Ne samo v praktičnem smislu, tudi na simbolni ravni sta surovini, ki sta se v svetovnih vojnah v 20. stoletju uporabljali v vojne namene, postali sredstvo za spravo in mir. 25. julija 1952 so pogodbo ratificirali parlamenti držav članic Francije, Nemčije, Belgije, Italije, Luxemburga in Nizozemske. Države pogodbenice so s tem prenesle in začele z odločanjem na nadnacionalni ravni, kar pomeni začetek procesa evropskega združevanja. Tako se je začelo več kot pol stoletja trajajoče miroljubno sodelovanje med državami članicami Evropske skupnosti, ki je z Maastrichtsko pogodbo 7. februarja 1992 prerasla v Evropsko unijo s širšimi pristojnostmi. Danes ima EU 27 držav članic, v kateri živi 492,8 milijona prebivalcev. In čeprav se je združevanje evropskih držav in odpravljanje meja začelo predvsem zaradi lažjega gospodarskega pretoka, je danes po več kot pol stoletja EU preseгла združevanje samo na gospodarski ravni. Vedno bolj postajajo pomembni tudi drugi vidik združevanja in zблиževanja držav članic. Naše okolje postaja iz dneva v dan bolj raznoliko – predvsem na področju kulture – in ravno ta kulturna raznolikost predstavlja ekonomsko, družbeno in politično prednost, ki jo je potrebno razvijati. Po drugi strani povečana kulturna mnogovrstnost prinaša družbene in politične izzive. Stereotipi, rasizem, netolerantnost, diskriminacija in nasilje lahko ogrozijo tako lokalne kot narodne skupnosti, zato je danes dialog med kulturami nepogrešljivo sredstvo za zблиževanje evropskih narodov tako med njimi samimi kot med kulturami, ki jih sestavljajo. Medkulturni dialog je tesno povezan z temeljnim ciljem gradnje Evrope, tj. z zблиževanjem evropskih narodov. Ta poklicanost Unije zahteva, naj bo dialog prostovoljno izbrana prednostna naloga, ki evropske državljane in vse, ki živijo v EU, vabi, da se v polnosti udeležijo upravljanja naše različnosti.

Leto 2008 je razglašeno za leto medkulturnega dialoga, v okviru katerega bo 10 milijonov EUR porabljenih za promocijo in spoštovanje kulturne raznolikosti ter za prireditve in pobude s ciljem spodbujati medkulturni dialog. Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti daje Uniji nalogo, da ustanovi vse tesnejšo zvezo med evropskimi narodi in prispeva k razcvetu kultur držav članic ob spoštovanju nacionalnih in regionalnih raznolikosti s poudarkom na skupni kulturni dediščini. Poleg tega določa, da »Skupnost pri svoji dejavnosti / .../ upošteva kulturne vidike, zlasti zaradi spoštovanja in spodbujanja raznolikosti svojih kultur«. Uspeh te naloge je v veliki meri odvisen od medkulturnega dialoga, saj je v očeh EU prav medkulturni dialog najprimernejše orodje za spodbujanje stikov med kulturami, doma ali v tujini, ki tako prispeva k strpnosti in vzajemnemu spoštovanju, ki sta predhodna pogoja multikulturnega soobstoja (Medkulturni dialog 2008).

Cilji medkulturnega dialoga na različnih področjih vsakdanjega življenja so naslednji:

- *vzpostaviti civilno-družbeni dialog na čim več nivojih družbenega življenja,*
- *omogočati mobilnost znotraj in zunaj EU zlasti na področjih umetnosti, znanosti in izobraževanja,*
- *usklajena migracijska politika znotraj in zunaj EU,*
- *upoštevanje vidika nomadskosti na omenjenih ravneh,*
- *spodbujanje medgeneracijskega dialoga,*
- *obravnavanje državnih mej in mej EU kot točk sožitja,*
- *poudarjen pomen večjezičnosti,*
- *poudarjanje medkulturnega dialoga v vseh oblikah vzgoje in izobraževanja ter na vseh njunih stopnjah,*
- *vključevanje medkulturnega dialoga med prioritete slovenskega predsedovanja,*
- *vključevanje medkulturnega dialoga kot enega vodilnih načel slovenske zunanje politike,*
- *sodelovanje z nevladnimi organizacijami in mediji z vseh področij, ki vključujejo medkulturni dialog (Medkulturni dialog 2008).*

2.2 Medkulturni dialog in Slovenija

Slovenija je bila v prvi polovici leta 2008 predsedujoča EU, zato je za nas leto medkulturnega dialoga še posebej pomembno. Medkulturni dialog naj bi bil namreč temeljna vrednota EU.

Slovenija medkulturni dialog razume kot proces, ki spodbuja ustvarjanje odprtega in kompleksnega kulturnega okolja. Zaveda se priložnosti, ki jo ima kot predsedujoča EU v prvi polovici leta 2008, saj lahko prispeva k raznolikosti in dinamičnosti družbe znotraj EU, zasnovani na skupni, vendar raznoliki dediščini, izkazani skozi različne načine življenja državljanov in vseh, ki začasno ali stalno živijo v EU ali se skozi evropski prostor le premikajo, a tudi na tak način puščajo sledi v njenih kulturah. V procesu globalizacije se nemalo kdaj izgubljajo prvine manjših kultur in umirajo stare kulturne vrednote, na katerih so zgrajene, zato je izziv akcije medkulturnega dialoga pomembno prispevati k procesu nenehnega soočanja med trendi globalizacije in občutljivim področjem medsebojnega spoštovanja različnih kultur ter k zavesti o novi socialni, politični, gospodarski in kulturni situaciji znotraj EU v luči preteklih in napovedanih širitev. Tudi na tej ravni se Slovenija zaveda pomembne naloge, ki jo zaradi zgodovinske in geografske povezanosti že zdaj opravlja v povezavi z Balkanom (Medkulturni dialog 2008).

Zanimiv je optimizem, s katerim se je vprašanj odnosov med islamom in Evropo loteval naš takratni zunanji minister Dimitrij Rupel. V intervjuju za časopis Delo je namreč izjavil, da si je Slovenija kot enega izmed ciljev v svojem predsedovanju EU zadala tudi zmanjšanje napetosti med zahodno in islamsko civilizacijo. To pa po besedah našega bivšega zunanjega ministra namerava storiti s predstavitvijo projektov, ki bodo pomagali izboljšati dialog med kulturami. Končni cilj medkulturne pobude je poskusiti zmanjšati napetosti na političnem, socialnem, kulturnem in verskem področju v EU, med muslimanskimi skupnostmi znotraj EU in med EU in islamskimi državami.

Zanimivo je, kako se sama Slovenija sooča s problemom medkulturnega *ne*-dialoga. Namreč, če bi medkulturni dialog res uspešno potekal, potem gradnja džamije ne bi bila tako dolgotrajna. Eden izmed perečih problemov, ki ga Slovenija noče ali ne želi rešiti, je namreč ravno problem džamije v Sloveniji. Ali po novem gradnje Islamskega kulturnega centra.

Slovenija kot država, ki stremi k uspehu zahodnoevropskih sosed, je edina, ki džamije še nima in je verjetno kljub različnim dogovorom še nekaj časa ne bo imela. Meje v Evropi se lahko razkrajajo, Evropa se lahko združi in podira meje na vseh področjih, ekonomskem, gospodarskem, političnem, a predsodki ostajajo. Predsodki do drugačnih, do tujcev, do priseljencev in do manjšin. Leta in leta so bila potrebna in leta in leta bodo še potrebna, da bo Slovenija sprejela drugačne od sebe, muslimani pa vsekakor spadajo v to skupino »drugačnih«.

3 Muslimani v Evropi

Natančno število muslimanov v Evropi danes ni znano – zaradi nenehnega (večinoma ilegalnega) priseljevanja namreč nenehno narašča, poleg tega pa številne zahodnoevropske države pri popisih prebivalstva svojih državljanov in tujcev, ki bodisi stalno bodisi začasno bivajo v državi, ne sprašujejo po verski pripadnosti. Kot navaja raziskovalka na Centru za bližnjevzhodne študije univerze Harvard Jocelyn Cesari, so se ocene o skupnem številu muslimanov v zahodni Evropi gibale med 12 in 15 milijonov, ta številka pa zaradi stalnega priseljevanja in večinoma visoke natalitete zahodnoevropskih muslimanov hitro narašča (Cesari v Osolnik 2003, 3).

Največ zahodnoevropskih muslimanov prebiva v Franciji (približno 5 milijonov), sledi pa ji Nemčija (okoli 3,5 milijona). V Veliki Britaniji živi od 1,5 do 2 milijona muslimanov, nekaj več kot milijon muslimanov pa živi v državah Beneluxa. Več sto tisoč muslimanov živi še v Španiji, Italiji in skandinavskih državah. Iz navedenih statističnih podatkov lahko naredimo pomenljiv sklep: muslimani predstavljajo 3 do 5 % celotnega prebivalstva zahodne Evrope, islam pa je za katolicizmom in protestantizmom najštevilčnejša veroizpoved na zahodu Stare celine (Cesari v Osolnik 2003, 3).

3.1 Zgodovina muslimanov in islama v Franciji

Muslimani v Franciji se delijo na štiri kategorije:

- I) tuji priseljenci iz muslimanskih ali pretežno muslimanskih držav,*
- II) muslimani alžirskega porekla, t. i. harkiji,*
- III) t. i. novi Francozi,*
- IV) etnični Francozi, ki so prestopili v islam.*

Prvi stik z islamom je Francija doživela že v 8. stoletju, saj so muslimani vladali nad južnim delom države skoraj 40 let. Leta 716 je skupina muslimanskih vojakov vpadla iz severne Afrike v južno Francijo. Ustanovili so svojo državico in v kraju Narbonne zgradili mošejo. V naslednjih 200-tih letih so občasno vpadali na francosko ozemlje iz Španije. Drugi stik se je zgodil v začetku 16. stoletja, ko se je v Franciji naselila izgnana skupina Mavrov, muslimanov iz Španije. Po padcu Granade leta 1492 v krščanske roke in začetku inkvizicije, s katero so med drugimi želeli pokristjaniti ali izseliti muslimane in Žide, je več kot 120.000 muslimanov iz Španije prebežalo v Baskijo ter v mesti Narbonne in Bearm v južni Franciji (Iftikhar Malik v Pašić 2006, 48).

Z odkrivanjem novega sveta se je začela evropska kolonizacija. Večje število muslimanov je prišlo v Francijo po začetku kolonizacije severne Afrike, tako da so že leta 1850 začeli prihajati prvi potujoči trgovci iz Alžirije, znani pod imenom »turcosi«. Na prehodu 19. v 20. stoletje so v Francijo prišli prvi delavci iz Maroka in Alžirije, ki so delali v rudnikih, proizvodnji in dokih Marseilla. V 1. svetovni vojni je kot pomoč v delovni sili prišlo 200.000 muslimanov iz severne Afrike, skoraj 25.000 pa jih je padlo kot vojakov francoske armade (Iftikhar Malik v Pašić 2006, 48–49).

Arabskih Alžircev (harkiji), ki so v vojni za neodvisnost sodelovali s francosko oblastjo, je bilo leta 1961 v francoski vojski skoraj 236.000. Po porazu leta 1962 so množično zapustili domovino in se naselili v Franciji. Leta 1968 jih je bilo 140.000, danes jih je že pol milijona. Nastanjeni so v posebnih taboriščih, kjer so pod nadzorom posebne vladne agencije. Del harkijev se je uspel integrirati v družbo, medtem ko je večina še vedno izolirana. Leta 1974 se je francoska vlada odločila omejiti priseljevanje, tako da so se lahko priselile samo soproge in otroci tistih, ki so že bili v Franciji (Pašić 2006, 49).

A vladi kljub takšnim in drugačnim ukrepom ni uspelo vrniti priseljencev nazaj v matične države ali pa vsaj omejiti priseljevanje, ravno nasprotno, v letih 1981–82 je v državo ilegalno vstopilo okoli 130.000 migrantov iz severne Afrike. V 70-ih letih prejšnjega stoletja je v Francijo migriralo tudi veliko število Kurdov in Turkov, okoli 150.000.

Francija je tudi država, ki ima takoj za Nemčijo največje število državljanov, ki so sprejeli islam za svojo vero. In ravno ti »spreobrnjenci« imajo pomembno vlogo pri integraciji muslimanov v družbo, saj so lahko most oz. steber povezovanja med matično državo in priseljenci.

3.2 Položaj islama in muslimanov v Franciji danes

Danes je islam druga najštevilčnejša religija v Franciji. Čeprav ni mogoče določiti natančnega števila pripadnikov islamske vere (v Franciji v popisih ni vprašanja o verski pripadnosti oz. je le-to prepovedano), predpostavljajo, da jih je danes okoli 5 milijonov. Po raziskavah, ki jih je CSA opravljala avgusta leta 2006, so ugotovili, da se 88 % francoskih muslimanov posti v času ramadana, 43 % jih moli 5 x na dan, 20 % jih bere Koran, 17 % jih gre v džamijo vsaj 1 x na teden, 8 % jih gre v džamijo vsaj 1 x na mesec, 4 % francoskih muslimanov pa so že bili v Meki.

Danes v Franciji deluje 1.500 islamskih organizacij in zvez, ki jih delimo na krovne in lokalne organizacije, povezane s politično stranko v matični državi ali panislamističnim gibanjem v tujini. Lokalne organizacije imajo izključno verske cilje. Njihove dejavnosti se odvijajo v mošejah in molilnicah, ki so jih večinoma financirali in zgradili sami. Imajo 1.685 mošej in molilnic, od katerih je samo devet namensko zgrajenih mošej, ki lahko sprejmejo več kot 1.000 vernikov. Na eno mošejo oz. molilnico pride 3.333 muslimanov, kar je veliko slabše od situacije v Veliki Britaniji, kjer pride na eno mošejo oz. molilnico 1.071 muslimanov (Fetzer&Soper v Pašić 2006, 53).

»Najbolj znana je Velika mošeja v Parizu. Njeno gradnjo je leta 1929 financirala Francija, ki se je s tem želela oddolžiti muslimanom, ki so se borili v francoski vojski med 1. svetovno vojno. Gre skoraj brez izjeme za sunite, posamezne mošeje pa običajno financirajo države, iz katerih izhajajo verniki v mošeji« (Fetzer & Soper v Pašić 2006, 53).

Francija ima od leta 2003 tudi zagovornika v svetu za muslimansko vero, voljenem telesu, ki predstavlja muslimane v Franciji.

V Franciji sta tudi dve organizaciji, ki sta povezani s politično stranko v matični državi ali panislamističnim gibanjem v tujini. To sta Islamska zveza Francije, ki jo je leta 1980 ustanovila tunizijska opozicija predsedniku Habibu Bourghibi, ideološko pa je podobna Muslimanskemu bratstvu, in Islamska unija Francije, ki je v bistvu izpostava turške islamistične stranke Sadeet.

V Franciji so se muslimani znotraj francoske družbe dokončno združili ob aferi, ki je izbruhnila 5. oktobra 1989. Takrat je ravnatelj francoske srednje šole v mestecu Creil v pariški regiji trem muslimanskim učenkam prepovedal nositi hidžab v šolskih prostorih, češ da takšno vedenje krši načelo laičnosti javnega šolstva, posredno pa tudi načelo ločitve verske skupnosti od države. Seveda je ta odločitev pri muslimanih sprožila val ogorčenja, hkrati pa so opozarjali, da spoštovanje verskih norm ne more predstavljati kršenja načela ločitve države in verskih skupnosti.

Pomenljivo je dejstvo, da so tudi številni levoliberalni intelektualci, ki so načeloma naklonjeni manjšinam, javno pozivali vlado, naj ne popusti pred domnevnim grozečim vdorom religioznega in etničnega partikularizma v javne prostore. Wiewiorka meni, da je ta zahteva utemeljena v jakobinskem konceptu Francije kot unitarne sekularne države, ki ne dopušča javnega izražanja idej, pogledov in simbolov, ki bi utegnili rušiti enotnost francoske očetnjave (Osolnik 2003, 6).

»Tedanja francoska vlada je odločitev o tem, ali je v javnih šolah dovoljeno nositi hidžab ali ne, najprej prepustila ravnateljem, v prvi polovici 90-ih let pa se je v javnosti počasi izoblikovalo soglasje, da muslimanske učenke v šolskih prostorih smejo nositi hidžab, širjenje verske propagande v javnih šolah pa je strogo prepovedano« (Osolnik 2003, 6).

Danes je nošenje hidžaba v francoskih javnih šolah z zakonom prepovedano. Sprememba se je zgodila 10. februarja 2004, ko je za prepoved hidžaba v francoski javnih šolah glasovalo v Nacionalni skupščini 494 poslancev, proti pa jih je bilo le 36.

Hidžab in javno šolstvo predstavljata muslimanom, zlasti muslimankam v Franciji in tudi državi, veliko težavo. Izključena dekleta lahko izbirajo med štirimi možnostmi: tožba na sodišču, študij na daljavo, vpis v zasebno šolo ali zaključek šolanja. Tožbe so ponavadi predrage, študij na daljavo ni ekvivalenten standardnemu izobraževanju, zasebne šole pa so ponavadi predrage za starše delavskega razreda (Pašič 2006, 55).

Tako je mogoče v odnosu francoske etnične večine zaznati veliko protimuslimanskega rasizma. Predvsem je to islamofobično razpoloženje podpihoval leta 2002 na predsedniških volitvah voditelj ksenofobične in še posebej islamofobične Nacionalne fronte Jean Marie Le Pen, ki je v prvem krogu predsedniških volitev osvojil kar 17 % vseh veljavnih glasov in se uvrstil v drugi krog volitev.

V primerjavi med Francijo in Slovenijo so bile migracije muslimanov v obeh državah predvsem zaradi ekonomskih razlogov. Večina muslimanov v obeh državah tudi danes opravlja predvsem nižje plačana fizična dela, kot so dela v rudnikih, proizvodnji in gradbeništvu.

Omeniti je potrebno, da imajo muslimani v Franciji v primerjavi z muslimani v drugih zahodnih državah v povprečju več odvetnikov, zdravnikov, profesorjev itd. Pri tem napredku jim je pomagala francoska država, ki je leta 1998 uvedla pozitivno diskriminacijo, s katero je želela simulirati zaposlovanje izobraženih priseljencev v javne službe (Pašić 2006, 52).

Najslabšo izobrazbo imajo na žalost ravno muslimani v Sloveniji, saj ima povprečni musliman pri nas samo 9,2 leti izobrazbe. Glede mošej in molilnic je v Franciji veliko boljše stanje kot v Sloveniji. Medtem ko Slovenija še danes nima mošeje oz. džamije, ima pa 14 molilnic, jih ima Francija skupaj z molilnicami 1.685, čeprav je od tega namensko zgrajenih mošej samo 9.

Vendar pa je kljub vsemu treba omeniti, da je stanje muslimanov v Sloveniji precej drugačno od stanja muslimanov v ostalih zahodnoevropskih državah. Muslimani so namreč v Slovenijo prišli kot notranji migranti v času skupne države SFRJ, medtem ko so v Francijo in večino drugih evropskih držav prišli kot zunanji migranti, ki so prišli iskat delo za boljše preživetje, in so večinoma iz bivših kolonialnih držav, ki so bile dolga leta pod oblastjo kolonialnih velesil.

»V Sloveniji so bili muslimani tudi sekularizirani, svoje verske identitete niso ravno izpostavljali oz. je ne izpostavljajo za razliko od ostalih muslimanov na Zahodu, ki so bolj eksplicitno pokazali, da prihajajo iz drugačnega verskega okolja« (Pašić 2006, 84).

Tako kot je v odnosu francoske etnične večine zaznati veliko protimuslimanskega rasizma, tako ga je mogoče zaznati tudi v Sloveniji. In sicer tako pri »navadnih« ljudeh, intelektualcih, kot tudi pri politikih in v medijih, ki islamofobično razpoloženje še podpihujejo. Najbolj odmevno je bila medijsko izpostavljanje ljubljanskega mestnega svetnika Mihaela Jarca, ki že od začetka projekta za gradnjo džamije v Sloveniji poskuša na vsak način preprečit gradnje le-te. Prav tako je glasno protestiral proti gradnji džamije v Ljubljani prvak Slovenske nacionalne stranke Zmago Jelinčič.

Kot sem omenila že v prejšnjem poglavju, je v Franciji islamofobično razpoloženje na predsedniških volitvah leta 2002 podpihoval voditelj ksenofobične in še posebej islamofobične Nacionalne fronte Jean Marie Le Pen. Tudi pri nas so politiki (in politične stranke) pridobivali ali izgubljali glasove volivcev tudi glede na svoje stališče do muslimanov v Sloveniji oz. do izgradnje IVKC.

Javnomnenjske raziskave za predvolilno obdobje so pokazale, da je število podpornikov izgradnje džamije v tistem času upadlo, da se je število nasprotnikov povečalo, ravno tako se je povečalo število tistih, ki se glede vprašanja džamije niso opredelili. Iz javnomnenjskih raziskav se je dalo razbrati tudi, da volilno telo vse bolj podpira politične stranke, ki nasprotujejo gradnji džamije. ZLSD in predvsem LDS, tedaj največja vladna stranka, sta tako zaradi svoje neodločnosti glede tega vprašanja izgubili velik del podpore, medtem ko si je SDS, tedaj največja opozicijska stranka, z vztrajno propagando proti džamiji prislužila večjo podporo kot kdajkoli prej (Kalčič 2007, 126).¹

V različnih političnih diskurzih in omizjih, ki so potekala, je bilo slišati celo konkretne primerjave ravno z velikimi evropskimi državami – celo Francijo in Slovenijo, in prav primer teh dveh je bil eden izmed argumentov, zakaj džamija v Franciji da in zakaj v Sloveniji ne.

Filozofinja Cvetka Toth je na okrogli mizi Zakaj so jezni mladi moške?, ki je potekala na ljubljanski Filozofski fakulteti 23. 11. 2005, povedala: »Mene moti, ko govorite o teh sakralnih objektih in za vzor postavljate svetovne metropole – Pariz, London. Vi pozabljate, da smo mi narod, ki nima kolonialne preteklosti. Mi nismo imeli imperialističnih vojn, mi nismo imeli vojakov iz 1. in 2. svetovne vojne iz nekdanjih kolonij. Iz čiste hvaležnosti so jim postavili sakralne objekte v Parizu in Londonu (Kalčič 2007,127) .

Kratka primerjava med Francijo in Slovenijo v odnosu do islama kaže, da ima vsaka država svojo politiko, ki se v marsičem razlikujeta, predvsem pa je težko delati primerjave že zaradi različnosti držav. Vendar se po drugi strani muslimani v obeh državah (pa ne samo v Franciji in Sloveniji) srečujejo s podobnimi težavami.

¹Raziskava Polibarometra, Centra za raziskovanje javnega mnenja pri FDV, je z meritvami decembra 2003, januarja in februarja 2004 pokazala, da je v teh treh mesecih LDS izgubila 8 % javnomnenjske podpore (s 25 % na 17 %) medtem ko je SDS pridobila 5 % (z 11 % na 16 %) (gl. CJMMK).

Muslimani na Zahodu se srečujejo s težavami pri integraciji v moderne zahodne družbe, hkrati pa imajo težave znotraj svojih skupin. Smeli bi reči, da večinska družba operira s predsodki, ki otežujejo integracijo muslimanov v zahodne družbe (Pašić 2005, 126).

4 Islam in muslimani v Jugoslaviji

Muslimani v BiH (in tudi celotni bivši SFRJ) so večinoma južnoslovanskega porekla, ki so se v času otomanske oblasti na Balkanu spreobrili v muslimane in na temelju islamske vere zgradili lastno kulturno, etnično in na koncu tudi nacionalno identiteto. Ustvarjanje nacionalne identitete pri muslimanih je bilo bistveno težje kot pri Srbih in Hrvatih. Že prvi takšen poskus, skozi ustvarjanje posebne bošnjaške nacije v BiH, ki je bila pod avstroogrsko oblastjo, ni uspel.

Kasneje v Jugoslaviji se jim ni godilo bolje, jugoslovanski politični vrh se je namreč po 2. svetovni vojni do islama opredeljeval večinoma zelo negativno – bili so mnenja, da ima islam dve glavni pomanjkljivosti, in sicer, ne vključuje samo osebna, temveč tudi družbena prepričanja in je nazadnjaška azijska religija, ki nima mesta v novi SFRJ. Tako so hitro po vojni tudi začeli z ukrepi proti islamski veri, in sicer so leta 1946 ukinili sodišče islamskega svetega zakona. Leta 1950 so sprejeli zakon, ki je ženskam prepovedal nositi feredžo.² Istega leta je bil zaprt tudi zadnji mehteb – osnovna šola, v kateri so pridobivali temeljno znanje o Koranu, učenje otrok v džamijah ni bilo več dovoljeno. Muslimani, ki so služili vojaški rok ali pa so delali v t. i. prostovoljnih delovnih brigadah, so morali jesti svinjino. S strani komunistične partije so bili tudi opozorjeni, naj svojih sinov ne dajo obrezati. Ukinili so skoraj vsa muslimanska izobraževalna in kulturna društva. Delovanje je bilo dovoljeno samo enemu kulturnemu društvu, pa še to je bilo pod strogim državnim nadzorom. Zaprli so tudi muslimansko tiskarno v Sarajevu in do leta 1964 je bilo prepovedano izdati kakršenkoli muslimanski učbenik ali knjigo v Jugoslaviji. Kljub strogi kontroli s strani oblasti so se nekatere prepovedi kršile. Ljudje so še naprej brali, kupovali in prodajali islamske tekste.

²Feredža: dolgo volneno, plašču podobno oblačilo črne, temno modre, zelene ali rjave barve, s širokimi rokavi in velikim, po hrbtu padajočim ovratnikom, ki so ga žene v Bosni sprejele pod vplivom islamskih modnih smernic v času Osmanskega imperija in ga nosile do leta 1950.

Otroke so še naprej učili v džamijah. Študentska organizacija Mladi muslimani (katere član je bil tudi kasnejši prvi predsednik samostojne države BiH Alija Izatbegović) se je upirala kampanji proti islamu, vse dokler nekaj sto njenih članov ni bilo zaprtih v letih 1949–50.

V popisu prebivalstva leta 1948 so imeli muslimani tri možnosti: lahko so se deklarirali kot Srbi muslimanske veroizpovedi, Hrvati muslimanske veroizpovedi ali kot nacionalno neopredeljeni.

Tako se jih je v BiH 72.000 opredelilo za Srbe muslimanske veroizpovedi, 25.000 se jih je opredelilo za Hrvate muslimanske veroizpovedi, 778.000 pa kot nacionalno neopredeljene. Na naslednjem popisu leta 1953 je bil rezultat podoben.

Prvi znaki sprememb so se pojavili leta 1961, ko so se ljudje na popisu prebivalstva lahko opredelili za »muslimane v etničnem smislu«, čeprav v etničnem smislu s strani države še vedno niso bili formalno pravno priznani.

Šele na popisu prebivalstva leta 1971 se je pojavila kategorija »Musliman v etničnem smislu« in ne samo kot verska skupina. Za to je bil najbolj zaslužen Hamdija Pozderac. Tako so Muslimani postali konstitutiven narod SFRJ in so se po imenovanju z nazivom »Muslimani« – pisano z veliko začetnico – razlikovali od ostalih državljanov SFRJ, ki so bili muslimani po veri oz. »muslimani« – z malo začetnico.

V času razpada Jugoslavije so se Muslimani kot vse druge etnične skupine politično zbirali po etničnem principu, čeprav ne tako intenzivno kot Srbi ali Hrvati. Na Hrvaškem je bila tako v predvolilnem času leta 1990 ustanovljena Muslimanska demokratska stranka, medtem ko je bila v BiH kot stranka, ki zastopa Muslimane, ustanovljena Stranka demokratske akcije (SDA).

Znotraj te stranke je hitro prišlo do razkola med Adilom Zulfikarpašićem, ki je začel z akcijo, da se namesto izraza »Muslimani« začne uporabljati izraz »Bošnjaci«, in med Alijo Izatbegovićem, ki je v samem začetku temu izrazu nasprotoval. Tako je Zulfikarpašić osnoval lastno politično stranko »Muslimanska bošnjačka organizacija«, vendar se je na strankarskih volitvah zelo slabo uvrstila. Izatbegović in SDA so izraz »Bošnjaci« začeli uporabljati šele po sprejetju neodvisnosti BiH oz. od začetka vojne. Tako je bil leta 1993 uradno sprejet izraz »Bošnjaci« v BiH, hkrati pa so ta izraz hitro začeli uporabljati tudi Muslimani v drugih državah bivše SFRJ.

4.1 Džamija v Zagrebu

V bivši skupni državi SFRJ je bila muslimanom, ki so živeli in delali v Sloveniji, džamija v Zagrebu najbližja. Zanimiv je tudi »izgovor«, da je ravno Zagreb oz. zagrebška džamija »krivec«, da v Ljubljani muslimani še vedno nimajo svoje džamije. Preminuli nadškof Franc Perko je srbskem dnevnem časopisu Danas v intervjuju, ki ga je dal za ta časopis leta 2003, izjavil, da so, ko je bil on dekan Teološke fakultete v Ljubljani, določili lokacijo za ljubljansko džamijo. Toda ravno v tem času je pogorela zagrebška, zbrani denar pa naj bi potem namesto za izgradnjo džamije v Ljubljani preusmerili v Zagreb.

Zgodovina zagrebške džamije je zelo zanimiva in zelo dolgo ni bila v celoti predstavljena javnosti. Po 2. svetovni vojni je v socializmu bilo zelo sporno, če že ne zelo tvegano razpravljati o razlogih, kako in pod kakšnimi okoliščinami je džamija v Zagrebu kot verski objekt nastajala.

Leta 1916 je tedanji hrvaški sabor zakonsko priznal islam kot veroizpoved v tedanji banovini hrvaški, ki je bila v takratni avstroogrski monarhiji še zadnje pravno področje, v katerem status islama ni bil zakonsko urejen. Po letu 1918 se je v novi jugoslovanski državi začel močan val priseljevanja muslimanov v Zagreb, ki je bil takrat pomembno trgovsko, poslovno in industrijsko središče. Veliko število muslimanov je tako vplivalo tudi na imenovanje prvega mestnega imama leta 1919, Ismeta Muftića. Leta 1934 je Zagreb dobil tudi svojo prvo islamsko versko občino. Kasneje je mestno poglavarstvo islamski skupnosti odstopilo občinsko stanovanje na Tomašičevoji ulici 12, v katerega je bil vseljen prvi zagrebški mesdžid.³

Gradnja prve džamije v Zagrebu se je začela leta 1941 na tedanjem Trgu N, kjer so v času NDH umetniški paviljon, delo velikega hrvaškega umetnika Ivana Meštrovića, preuredili v džamijo. Glavna naloga v zvezi z gradnjo džamije je bila podeljena tedanjemu ministru prometa in javnih del dipl. ing. gradbeništva Hamliji Bešlagiću.

³Mesdžid: muslimansko svetišče. V Bosni in Sloveniji se beseda mesdžid uporablja za vsako manjšo islamsko molilnico.

»Tako se je jeseni leta 1941, takoj ko je bilo dovolj finančnih prilivov, začela gradnja minaretov. Zgradili so tri, ki so bili visoki 45 m. Glavna dela na prvi zagrebški džamiji so bila končana leta 1943, zaključna in ostala dela so bila v celoti dokončana šele v avgustu leta 1944, v petek 18. avgusta leta 1944 pa je bila svečana otvoritev prve zagrebške džamije« (Islamska zajednica 2008).

Spomladi leta 1948 so džamijo zaprli, minarete pa porušili. Leta 1962 so si muslimani v Zagrebu od mestnih oblasti izborili novo gradbeno parcelo, ki je bila velika 6438 m².

Po letih zbiranja donacij za izgradnjo džamije je bil leta 1981 postavljen temeljni kamen za novo zagrebško džamijo. Po šestih letih organiziranja in gradnje so jo svečano odprli 24. 4. 1987.

Džamija v Zagrebu je popolnoma odprtega tipa, sprejme lahko več kot 2000 ljudi. Kljub mnogim oviram in težavam, ki so se v letih pred gradnjo pojavljale, pa je danes zgrajena in služi svojemu namenu. Razdelimo jo lahko na tri dele, in sicer prvi del je molitveni, ki je hkrati tudi najpomembnejši. V srednjem delu so knjižnica in čitalnica, ki je zaprtega tipa, posedujejo namreč veliko število knjig (predvsem v arabskem jeziku). V sklopu džamije je tudi restavracija, ki je prilagojena vernikom, tako da v njej ni svinjine in alkohola, odprta pa je za vse, tudi zunanje goste; v osrednjemu delu džamije je tudi muzej, ki je posvečen prvi zagrebški džamiji. Tretji del džamije je namenjen sobam za goste in verske uslužbence, tu so tudi prostori za šolanje mladih – osnovna in srednja šola ter središče Nogometnega kluba Nurete.

5 Mošeja v Logu pod Mangrtom

V Sloveniji se je na zadnjem popisu prebivalstva, ki je bil leta 2002, za muslimane opredelilo 2,4 % slovenskih državljanov, kar je za 0,9 % več kot na predzadnjem popisu prebivalstva, ki je bil leta 1991. To pomeni, da so po številu vernikov v Sloveniji na drugem mestu – takoj za katoliki. Kljub temu še vedno nimajo svojega verskega objekta, čeprav imajo za to vso ustavno in legitimno pravico. Muslimani se v Sloveniji za izgradnjo džamije borijo že 30 let, vendar pa je gradnja islamskega centra v Ljubljani v slovenski javnosti povzročila številne plemične odzive. Nikakor namreč ne dobijo prave lokacije, ki ne bi bila sporna za slovensko

javnost – po mnenju nekaterih pa je sporna predvsem zato, ker bo v izbranem okolju zelo opazna. Tistim, ki se bodo Ljubljani približevali z zahoda, naj bi zakrivala pogled na grad in mestno središče. Obiskovalci naj bi tako dobili vtis, da gre za islamsko in ne katoliško mesto. Objekt naj bi bil sporen tudi zato, ker naj kulturno in zgodovinsko ne bi spadal v izbrano območje.

Vendar pa je kljub takšnemu prepričanju džamija v Sloveniji že obstajala, in sicer v času 1. svetovne vojne.

Ko se je leta 1915 na zahodni meji avstroogrškega imperija oblikovala soška fronta, so tja prispele prve avstrijske okrepitve in med njimi so bili tudi muslimanski vojaki iz Bosne. V tistih časih je izraz »Bošnjak« označeval vse vojake iz BiH, čeprav so med njimi prevladovali muslimani. V okolico Bovca in vasico Log pod Mangrtom so Bošnjaki prišli v aprilu leta 1916. To so bili pripadniki polka BH4, ki je imel sedež v Mostarju. Polk je imel položaje na Rombonu, v vasici Log pod Mangrtom pa so si zgradili snežno belo mošejo. O sami mošeji imamo zelo malo podatkov, vendar večina avtorjev meni, da so jo zgradili novembra leta 1916. Ker so bili Bošnjaki v tej enoti po poreklu iz Hercegovine, se je to odrazilo tudi na videzu same mošeje, saj je imela dokaj majhen minaret, ki je spominjal na minarete v Hercegovini, zgrajene iz kamna. Mošeja v Logu pod Mangrtom je bila lesena in pobarvana v belo. Njene dimenzije niso znane, vendar lahko na podlagi fotografij sodimo, da ni bila velika, majhna pa tudi ne (mogoče 8 x 10 m) (Pašić 2007, 67).

»Glede tega, kaj se je z mošejo kasneje zgodilo oz. kakšni so bili razlogi za njeno porušitev, obstaja več razlag. Po pripovedovanju so jo porušili takoj po koncu 1. svetovne vojne. Spomin na Bošnjake, ki so se jih Italijani med 1. svetovno vojno bolj bali kot hudiča, je bil še živ, zato je bila mošeja italijanski upravi, ki je po vojni v Posočju prevzela oblast, trn v peti« (Ovčak, Mošeja v Logu po Mangrtom).

Obstajajo pa tudi druge teorije, ena izmed njih pravi, da naj bi se mošeja porušila sama zaradi nevdrževanja. Verjetno pa se je resnici še najbolj približal Vinko Avsenak.

Kaže, da so porušitvi botrovali nekoliko bolj praktični razlogi. Razumeti moramo namreč, da je bila mošeja zgrajena iz versko-vojaških potreb in da je bila zato povsem začasnega značaja. Ko so po preboju pri Kobaridu Bošnjaki odšli iz krajev ob Soči

(pešpolk BH4 je bil iz Loga pod Mangrtom in rombonskega bojišča premeščen na Krnsko pogorje že nekaj tednov pred prebojem), je ostala mošeja popolnoma brez namembnosti in prepuščena propadanju. V tej alpski vasici je delovala kot popoln tujek, zato se je kakršno koli vzdrževanje v tem povojnem obdobju zdelo prebivalcem nesmiselno. Povsem umevno je, da so prebivalci po vojni potrebovali gradbeni material, pašnike in njive, ki so jim jih zaradi gradnje vojaških objektov prej odvzeli. Zato so številne barake skupaj z mošejo po prenehanju namembnosti kmalu po vojni enostavno podrli, gradbeni material pa porabili. Tako so npr. ovčjo stajo na Frati nad Logom še dolgo krasila vrata nekdanje mošeje. Le kdo je v tistih razmerah in v takratni vsakdanji borbi za preživetje lahko razmišljal o varovanju kulturne dediščine in o turizmu (Pašić 2007, 68).

Danes razen fotografij ni več nikakršnega dokaza, da je v Logu pod Mangrtom obstajala mošeja. Obstaja pa v bližini kraja, kjer je stala, vojaško pokopališče, kjer je pokopanih 105 muslimanov. Na grobove so jim postavili lesene nišane oz. islamske nagrobnike, a je kasneje nišane nekdo zamenjal, prav tako križe, in postavil vsem enotne kovinske križe. Islamska skupnost RS se je vsa leta svojega obstoja borila, da bi križe na grobovih muslimanov zamenjali za lesene nišane, vendar pa jim je to uspelo šele 18. avgusta 2007. Postavljenih je bilo 79 nišanov, ker je v nekaterih grobovih pokopanih tudi po več vojakov skupaj.

6 Migracije muslimanov v Slovenijo

Migracijska gibanja so dobila v bivši Jugoslaviji po 2. svetovni vojni izredno razsežnost predvsem zaradi industrializacije. Nesporno je dejstvo, da so se pripadniki nekdanje skupne države v Slovenijo vseskozi naseljevali predvsem v večja in manjša mesta, v urbanizirana primestna naselja in da jih je zelo malo najti na širokih podeželskih območjih. Tako je gostota naseljenosti muslimanov (seveda tudi priseljencev ostalih veroizpovedi iz držav bivše Jugoslavije) najbolj gosta ravno v industrijskih središčih.

Priselitev prebivalcev iz drugih jugoslovanskih republik v Slovenijo in odselitev prebivalcev Slovenije v druge jugoslovanske republike je bilo v celotnem povojnem obdobju (1945–1990)

precej. To kaže na to, da so notranje migracije med Slovenijo in ostalo Jugoslavijo, ki so zaživele že med vojnama, prišle do polnega izraza v obdobju po 2. svetovni vojni. Vendar ta obojestranskost ne pomeni, da so se številni Slovenci odseljevali v republike bivše skupne države, ampak protitok priselitvam tvorijo v največji meri tisti priseljenci, ki se niso mogli prilagoditi na življenje v Sloveniji.

Povsem natančnih podatkov o migracijskih tokovih po 2. svetovni vojni nimamo. Po mnenju analitikov statističnega gradiva naj podatki o migracijskih procesih (iz redne statistike) v obdobju 1945 oz. 1954–1990 ne bi prikazovali celotne slike migracijskih procesov. Ti tokovi naj bi bili namreč obsežnejši od števil, ki jih je beležila uradna statistika. Trditev se zdi smiselna, saj so do leta 1990 migracijski tokovi potekali znotraj skupne države, in verjeti je, da mnogi migranti preprosto niso prijavili svojega prihoda v migrantsko okolje (Klopčič in drugi 2003, 56).

Čeprav so bili migracijski tokovi v Sloveniji najmočnejši po 2. svetovni vojni, so se pojavljali že prej. Tako se je že leta 1921, ko se je izvajal prvi popis v Kraljevini Jugoslaviji, prvič pojavilo vprašanje o veroizpovedi (pri popisu se je namreč pojavila dilema o narodnostni pripadnosti in tako so ta problem skušali rešiti z vpeljavo podatkov o veroizpovedi). Za muslimane se je opredelilo 649 prebivalcev, kar je v odstotkih tedaj predstavljalo 0,06 odstotni delež izmed vseh veroizpovedi, ki so se pojavljale na slovenskem ozemlju. Deset let kasneje se je za muslimane opredelilo 927 prebivalcev Slovenije, kar jih je po številčnosti uvrščalo na 6. mesto pripadnikov neke veroizpovedi. V letu 1931 se je prvič pojavila tudi korelacija med maternim jezikom in veroizpovedjo. Tako naj bi malo lažje določili, od kod so se v Slovenijo priselili pripadniki različnih veroizpovedi. Za muslimane se je leta 1931 opredelilo 927 prebivalcev, od tega so 604 imeli srbohrvaščino za materni jezik, kar pomeni, da je bilo 65 % muslimanov iz bivše skupne države. 264 muslimanov je za materni jezik izbralo albanski jezik, ruski 5, nemški 5, turški 36 in ostali 4. Leta 1941 popisa zaradi 2. svetovne vojne ni bilo. Prvi popis po drugi svetovni vojni je bil leta 1948 in naslednji leta 1953. Tega leta se je za muslimane opredelilo 1.617 oseb, vendar ne v verskem, temveč v etničnem smislu. Vprašanje veroizpovedi se je na popisu pojavilo ponovno leta 1991.

Po popisu iz leta 1961 se je v Ljubljano priselilo 2.620 prebivalcev iz BiH, do leta 1971 pa 5.862; na Gorenjskem (predvsem na Jesenicah in v Kranju) je leta 1971 živel 3.437 ljudi po poreklu iz BiH – skupaj je leta 1971 v Sloveniji živel 20.129 oseb po poreklu iz BiH. V zvezi s tem morda še podatek, da je leta 1971 v Slovenijo prišlo 2.318 muslimanov in 2.818

neopredeljenih, kar je zelo zanimivo, saj so se muslimani v bivši Jugoslaviji odločali za takšno opredelitev ravno zaradi nejasnosti glede verske in etnične oznake (beseda »Musliman« – z veliko začetnico – je v bivši Jugoslaviji po letu 1971 predstavljala etnično pripadnost, versko pripadnost pa so označevali z malo začetnico (muslimani slovanskega porekla)).

Muslimani so v 80-ih predstavljali 9,7 % priseljencev v Sloveniji in od tega jih je bilo 78,8 % iz BiH, ostali pa so prihajali še iz Sandžaka, Črne Gore, Makedonije in s Kosova. Po raziskavi, ki jo je delala Silva Mežnarić v letih 1975–1983, je bilo za bosanske priseljence v Sloveniji značilno naslednje: nedružabnost, samozadostnost, proces ograjevanja in vse manj volje do spoznavanja, kako živijo »drugačni«. Po njenih podatkih se je od leta 1940 do leta 1981 iz BiH priselilo 33.530 prebivalcev (0,7 % leta 1940 in 41,8 % v letih 1971–1975). Zanimiva je tudi primerjava glede izobrazbe. Največ priseljencev je imelo v tej raziskavi nizko stopnjo izobrazbe, medtem ko sta imela visoko stopnjo 4,2 % priseljencev (Pašić 2002, 101–102).

Po popisu prebivalstva iz leta 2002 se je za pripadnike islamske veroizpovedi opredelilo 47.488 prebivalcev, kar je 2,4 % in jih po številčnosti uvršča na drugo mesto – takoj za katoličani. Pripadajo različnim etničnim skupinam. Največ je Bošnjakov oz. Muslimanov, potem sledijo neopredeljeni, Albanci Slovenci, Romi in Črnogorci.

Tu je potrebno omeniti, da slovenski muslimani izvirajo tudi od drugod in ne samo z območij nekdanje skupne države. V času gibanja neuvrščenih so namreč v Jugoslavijo prišli študirat posamezniki iz različnih neuvrščenih držav, predvsem Bližnjega vzhoda in Afrike, med katerimi so bili pripadniki različnih veroizpovedi – med njimi tudi muslimani. V teh primerih je evidentiranje držav, od koder so se ti ljudje priselili, skoraj nemogoče, saj je zadnji popis prebivalstva (2002) ob samoopredeljevanju ponujal zelo ohlapne »narodne« kategorije. Iz baze podatkov je mogoče razbrati le, da danes v Sloveniji živi 286 ljudi, ki so se sem priselili iz različnih afriških držav, in 537 tistih, ki so se v Slovenijo priselili iz azijskih držav (kamor lahko vključimo tudi države s pretežno muslimanskim prebivalstvom na Bližnjem vzhodu). Ljudje, ki prihajajo iz afriških ali bližnjevzhodnih držav, so se na popisu izrekli za Slovence, »narodno neopredeljene«, »regionalno neopredeljene«, za nekatere ni podatka, nekateri pa se niso želeli opredeliti (Kalčič 2007, 52).

Po občinah je razdelitev precej neenakomerna, a kot sem že omenila – čeprav so muslimani razpršeni po večjem delu RS, je gostota največja v industrijskih središčih, kar je po popisu iz leta 2002 lepo razvidno. Največ muslimanov tako živi v Ljubljani, in sicer 13.268, sledijo Jesenice z 3885-imi muslimani, na tretjem mestu je Velenje z 2895-imi, na četrtem mestu je Maribor z 2337-imi pripadniki islamske veroizpovedi in na petem mestu Koper. V ostalih občinah so muslimani zastopani v manjšem številu, čeprav bi mogoče bilo dobro omeniti še občine Trbovlje, Hrastnik in Zagorje, ki imajo glede na število prebivalcev dokaj visok odstotek muslimanov. Gre seveda za stara slovenska rudarska in industrijska mesta, kar potrjuje raziskavo Silve Mežnarić, ki ugotavlja, da so se v Slovenijo priseljevali predvsem prebivalci z nižjo izobrazbo in se tako posledično zaposlovali v industrijskih sektorjih. Temu pritrjuje tudi trditev z začetka tega poglavja, in sicer so se migranti v Slovenijo vseskozi naseljevali predvsem v večja in manjša mesta, v urbanizirana primestna naselja, zelo malo pa jih je najti na širokih podeželskih območjih.

Vendar pa je vsekakor potrebno omeniti, da so se migracijski tokovi v Sloveniji močno spreminjali, s čimer so spreminjali narodnostno sestavo Slovenije, a razlike v številu ne pomenijo, da število muslimanov v Sloveniji tako drastično narašča, temveč da je politična klima danes veliko bolj odprta do religije kot v socialistični Jugoslaviji, ki je religijo zatirala.

6.1 Migracije muslimanov v Slovenijo med vojno v BiH

Ko se je v 90-ih letih prejšnjega stoletja začela vojna v Bosni in Hercegovini, so v Slovenijo kot vojni begunci pribežali številni Bošnjaki, med katerimi so bili v veliki večini muslimani. Skupaj s Hrvati, ki so v Slovenijo pribežali že pred njimi, jih je bilo spomladi leta 1992 v Sloveniji okoli 45.000. Avgusta leta 1992 je Slovenija zaprla svoje meje za prisilne priseljence z utemeljevanjem, da je kvota prisilno priseljenih, ki jo lahko sprejmemo, že presežena (Vrečer 2007, 67).

Status tistih, ki so v Slovenijo prišli po tem datumu, je bil ilegalen. V Slovenijo so lahko prišli legalno le, če so imeli garantno pismo Slovenca ali Slovenke, v katerem je ta jamčil, da bo prisilni priseljenc stanoval v njegovem ali njenem stanovanju, in še

garantno pismo iz tujine, kjer je bilo napisano, da se bo prisilni priseljenc potem nastanil tam. Na to je Slovenija pristala samo zato, da bo zanje tranzitna država. Ko pa so prisilni priseljenci v Slovenijo prispeli, jim ni bilo treba zapustiti države. Septembra 1993 so lahko vsi, ki so v Slovenijo prišli ilegalno, zaprosili za status osebe z začasnim zatočiščem in tako imeli enake pravice kot tisti, ki so v Slovenijo prišli pred 10. avgustom 1992. Septembra 1993 je bilo po prvem uradnem štetju v Sloveniji še 31.100 prisilno priseljenih (Vrečer 2007, 61).

Večina prisilnih priseljenec je v Sloveniji nastanitev našla pri sorodnikih in prijateljih. Tisti, ki jih niso imeli, so bili nastanjeni v za to organiziranih centrih. To so bili večinoma samski domovi ter izpraznjene vojašnice, ki jih je za sabo pustila JLA. Ustanovljenih je bilo 58 zbirnih centrov.

»V času vojne v BiH so z begunci v Slovenijo prišli tudi prvi *imami*. Verske aktivnosti so postale bolj organizirane in udeleževalo se jih je vse več ljudi« (Kalčič 2007, 56).

Po koncu vojne so se prisilno priseljeni začeli vračati iz Slovenije nazaj v BiH (nekateri tudi že prej), predvsem na tista območja, kjer so bili njihovi domovi nepoškodovani ali pa vsaj kolikor toliko primerni za življenje v njih.

Po letu 1997 so v Sloveniji ostali zlasti tisti iz Republike Srbske. Največ je bilo Muslimanov, ki so v Republiki Srbski v manjšini, in njihova vrnitev še ni bila varna. V avgustu 2002 jih je ostalo še 2241, od tega jih je bilo 1125 v nastanitvenih centrih, 1116 pa jih je bilo nastanjenih zasebno. Leta 2004 so načrtovali zaprtje še večjega števila centrov, saj se je izteklo prehodno obdobje za nastanitev. V centrih so ostale samo ranljive skupine, ki ne morejo skrbeti zase, npr. ostareli in bolni (Vrečer 2007, 62).

Čeprav je Slovenija postala matična država za mnoge migrante iz držav bivše Jugoslavije, med njimi so najštevilčnejši ravno muslimani, in je tako posledično postala država z večnarodnostnim družbenim okoljem, pa je vseeno država z izrazito vsestranskim dominantnim enim slovenskim narodom. Slovenija ne spada med evropske države z visokim odstotkom prebivalstva, ki ne pripada večinskemu narodu.

V Sloveniji tako poleg zgodovinsko dolgotrajno prostorsko in družbeno umeščenih narodnih skupnosti Nemcev, Judov, Romov, Italijanov in Madžarov živijo (ponekod tudi že zelo dolgo, drugje po dve ali več generacij ali pa samo v prvi generaciji)

Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi – kot pripadniki narodov nekdanje skupne države. Vendar pa vsi navedeni skupaj ne tvorijo števila, ki bi po zunaj popisnih kriterijih (bistveno) presegalo ali po popisnih sploh dosegalo 1/10 celotnega prebivalstva RS oz. na primer »ogrožalo« slovensko narodnostno večino (Klopčič in drugi 2003, 31).

6.2 Integracija muslimanov v Sloveniji

Vlada RS je v maju 1998 sprejela predlog resolucije o imigracijski politiki RS, ki ga je DZ sprejel v letu 1999. Resolucija o imigracijski politiki vključuje tudi integracijsko politiko kot enega od ciljev priseljske politike. Cilji integracijske politike so zastavljeni kot smernice oblikovanja državne politike na različnih področjih družbenega življenja in kot konkretne dejavnosti države in lokalne skupnosti.

Koncept integracije se nanaša na družbene in kulturne procese vključevanja priseljencev v sociokulturni sistem države, v katero so se priselili, na način, da priseljenci lahko prakticirajo kulturo države izvora v javni sferi. Poudarjena je dvosmernost procesa, saj integracija pomeni, da se ne prilagajajo državi sprejema samo priseljenci, temveč da so tudi nosilci kultur znotraj držav sprejema pripravljeni sprejeti na novo prispele priseljence in se od njih učiti (Vrečer 2007, 35).

Muslimani v Sloveniji so skoraj izključno suniti in s tega vidika predstavljajo dokaj homogeno skupino. Na podlagi podatkov popisa prebivalstva leta 2002 skoraj 73 % muslimanov meni, da je vera v njihovem življenju srednje ali zelo pomembna. V veliki meri so državljani Republike Slovenije, kar jim zagotavlja ogromno prednost pred muslimani v nekaterih drugih zahodnih državah, in kar pomeni, da so enakopravni drugim državljanom RS. Priseljenci muslimani po letu 1991 in ostali tujci pridobijo slovensko državljanstvo tudi z naturalizacijo, če izpolnjujejo pogoje, ki jih določa zakon. Ti pogoji so: dopolniti morajo 18 let starosti, predložiti morajo dokaz o odpustu iz izvirnega državljanstva oz. zagotovilo, da bodo odpust dobili, če bodo sprejeli slovensko državljanstvo, v RS morajo dejansko živeti najmanj 10 let, od tega neprekinjeno zadnjih 5 let pred vložitvijo prošnje, imeti morajo urejen

status tujca, imeti morajo zagotovljen lasten trajen vir preživljanja, ki omogoča materialno in socialno varnost, obvladati morajo slovenski jezik za potrebe vsakdanjega sporazumevanja, da niso bili v državi, katere državljani so ali v RS obsojeni na zaporno kazen, daljšo od enega leta, za kaznivo dejanje, za katerega se storilce preganja po uradni dolžnosti, če je to dejanje kaznivo tako po predpisih države, katere državljani so, kot tudi po predpisih RS, da prosilcem ni bila izrečena odpoved prebivanja v RS, da sprejem prosilcev v državljanstvo RS ne predstavlja nevarnosti za javni red, varnost ali obrambo države, izpolnjene morajo imeti davčne obveznosti (Zakon o državljanstvu, 10. člen).

Kljub temu, da je muslimanov po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2002 bistveno več kot Italijanov in Madžarov, imajo slednji za razliko od muslimanov urejen status manjšine, kar pomeni, da muslimani nimajo svojega predstavnika v parlamentu. Tako je še vedno aktualna raziskava Inštituta za narodnostna vprašanja iz leta 2003, ki med drugim odpira tudi vprašanje, ali bi morali narodi nekdanje Jugoslavije, ki živijo v Sloveniji, dobiti status narodnih manjšin.

Da gre za politično izjemno občutljivo vprašanje, govori podatek, da je omenjena raziskava dobila oznako »zaupno« in je v predalu prejšnje vlade ležala kar leto dni. Raziskava o položaju Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov, ki živijo v Sloveniji, ki jo je naročil Urad RS za narodnosti, bi bila le ena izmed mnogih raziskav, če ne bi januarja 2004 skrivnostno dobila oznake »zaupno«. Rezultati treh raziskovalcev so sicer neenotni, v eni točki pa se strinjajo: tem skupinam so kratene pravice, ki se nanašajo na kulturno identiteto. Njihova društva dobivajo minimalno finančno podporo, nimajo oddaj v svojem jeziku na javni televiziji, kratena jim je tudi pravica do učenja maternega jezika (Pašić 2006, 85).

Zakaj je bila raziskava označena na tak način, še danes ni jasno. V tedniku Mladina je na to vprašanje odgovorila Tanja Slak. Kot je povedala, tudi ona ne ve, kdo je naročnik te raziskave, vendar pa je pojasnila razloge, zakaj raziskave niso javno takoj objavili in zakaj so tako dolgo zavlačevali:

»Treba je poudariti, da se je vlada v tem času morala posvetiti in obravnavati nekatera druga prav tako žgoča vprašanja, povezana z etnično pripadnostjo: italijanska in madžarska narodna skupnost, Romi, izbrisani. Nobenega od navedenih primerov pa ni mogoče reševati nepoglabljeno in neracionalno, sploh pa jim posvetiti dovolj potrebne pozornosti in tudi časa.« (Mladina 2005)

Muslimani v Sloveniji prav tako nimajo svojih vrtcev, šol, radijskih ali televizijskih postaj. Lokalnih skupnosti in molilnic je v Sloveniji 14, še vedno pa nimajo svojega verskega

objekta. In ravno tu prihaja znova in znova do najbolj perečega problema. Potreba muslimanov po svojem verskem objektu se pojavlja že od konca 60-ih let prejšnjega stoletja in kljub temu, da imajo do izgradnje džamije muslimani ustavno pravico, se začetek gradnje iz leta v leto le prestavlja.

Tako se slovenski politiki, zlasti tisti desno usmerjeni, upirajo ideji, da bi pripadniki iz bivših jugoslovanskih republik dobili status narodnostnih manjšin po vzoru italijanske ali madžarske manjšine. Menijo, da so Madžari in Italijani avtohtono prebivalstvo, ki živi na slovenskem ozemlju že stoletja, medtem ko so se Srbi, Hrvati, Bošnjaki, Črnogorci, Albanci in Makedonci v večji meri priselili šele po koncu 2. svetovne vojne kot ekonomski migranti (Pašić 2006, 86).

Po vsem sodeč je trenutno malo upanja za katerokoli od zgoraj naštetih etničnih skupin, da bi v Sloveniji v kratkem (ali pa sploh kdaj) dobila status manjšine. S tem, ko jim ni priznan status manjšine, pa je seveda tudi upanja na pozitivne rešitve spornih verskih in kulturnih vprašanj vse manj.

7 Problemi gradnje džamije v Sloveniji

Dostikrat se je v diskurzih, ki so bili vezani na gradnjo džamije oz. IVKC v Ljubljani, izenačevalo »srednjeveške« Turke z muslimani, ki živijo v Sloveniji.

»Naracije o muslimanih in »Turkih« so sprožili politiki, podprli so jih mediji, vanje so posegli najrazličnejši ljudje, od državnih funkcionarjev, predstavnikov Rimskokatoliške cerkve, teologov, različnih intelektualcev do občanov, ki so debate spremljali in se jih tudi udeleževali v medijih« (Kalčič 2007, 109).

Da je bila v javnosti protiislamska propaganda tako uspešna, se gre »zahvaliti« predvsem temu, da so igrali na karto stereotipov o muslimanih in islamu, ki jih ljudje poznajo in na katere se odzivajo.

V Sloveniji so nasilne podobe obmejnega orientalizma vezane na turške vpade, s katerimi se slovenski državljani temeljito seznanijo že v času osnovnošolskega šolanja,

uspešno oplajajo in še dodatno utrjujejo na medijskih podobah o radikalnem islamizmu⁴ in o politični situaciji na Bližnjem vzhodu, s katerimi se islam in muslimane najpogosteje izenačuje. Normativno razumevanje islama zgolj kot skupka verskih in kulturnih norm, prenesenih v nov družbeni kontekst, ne more ustvariti drugačne podobe o muslimanih kot tiste, ki kaže na monolitno islamsko ideniteto. Predstave o slepem spoštovanju statičnih in nespremenljivih verskih tradicij implicirajo nepremostljivo alternativo sekularnim vrednotam Zahoda). Na podlagi tako poenostavljenih podob o islamu in muslimanih se da uspešno širiti strahove pred konflikti in izgubo kulturne ali nacionalne identitete (Kalčič 2007, 111).

Vendar je treba tu omeniti tudi dejstvo, da kljub vsaj 40 let dolgi večji prisotnosti muslimanov v Sloveniji ti nikoli niso bili obravnavani kot pripadniki islamske vere in kulture, temveč predvsem kot »delavci iz drugih jugoslovanskih republik«.

Prvo organizirano zbiranje muslimanov zaradi molitve po 2. svetovni vojni se je zgodilo v zimskem času 1962/63. Takrat se je v stanovanju Derviše Sivića po poreklu iz Prijedora v BiH zbrala skupina desetih muslimanov, delavcev v Ljubljani, ki jih je vodil imam Sulejman Abdić. Bil je ramadan. Naslednje leto se je skupina povečala na 50 muslimanov, ki so bili redni obiskovalci barake blizu ljubljanske mlekarne, kjer so poleg jacije⁵ in teravije⁶ molili tudi ob petkih.⁷ Prvi Odbor Islamske skupnosti v Ljubljani in s tem v Republiki Sloveniji je bil ustanovljen 12. 9. 1967. Prve javne verske obrede so imeli leta 1969, ravno tako v Ljubljani. 15. 6. 1969 so organizirali prvi javni mevlud,⁸ na katerega je prišlo 450 ljudi. Mesec dni kasneje (13. 7. 1969) je bil prvi mevlud tudi na Jesenicah. Leta 1969 je tedanji reis ul-ulema⁹ Islamske skupnosti v BiH Naim Hadžibdić mestnim oblastem predal prošnjo za lokacijo za gradnjo mošeje (Pašić 2006, 70).

⁴Kot ga opredeli Bruno Etienne (2000), naj bi bil radikalni islamizem gibanje, ki izvira predvsem iz zavesti o moralni in materialni bedi ter civilizacijski dekadenci islamskega sveta. To gibanje naj bi težilo k revolucionarni preobrazbi sveta po zgledu koranskega nauka in življenja prvih muslimanov. Radikalni islamisti naj bi vzrok za takšno stanje videli v Zahodu in njegovi naravnosti k izkoriščanju, nemorali, materializmu ipd., s čimer naj bi vplivali na »zastrupljanje« islamskega sveta (Kalčič 2007, 110).

⁵Jacija: zadnja večerna molitev pri muslimanih.

⁶Teravija: ramadanska molitev.

⁷Petkovi molitvi pravimo džuma. V arabskem svetu je to tudi ime za petek.

⁸Mevlud je slavospev o Mohamedovem življenju.

⁹Glasnik IZ v BiH, julij 1969, Sarajevo.

Od prve prošnje za gradnjo džamije, se pravi od leta 1969, se iz leta v leto datum izgradnje džamije prestavlja. Takrat je muslimanska skupnost želela džamijo zgraditi za Bežigradom, a se je lokalno prebivalstvo temu močno uprlo. Tudi v kasnejših letih in desetletjih se je dogajalo podobno, lokalna skupnost se je vedno znova upirala izgradnji džamije na določenem prostoru.

Le enkrat je gradnji džamije nasprotovala vladna institucija, in sicer v 70-ih letih na lokaciji Žal. Takrat je Zavod za ohranjanje naravne in kulturne dediščine nasprotoval gradnji džamije in trdil, da džamija ne bi bila v skladu s širšim kulturnim prostorom Plečnikovih Žal.

Leta 1999 je muslimanska skupnost predlagala novo lokacijo na Viču. Zgodilo se je podobno kot pri drugih lokacijah, pojavilo se je veliko »argumentov« proti gradnji. Med drugim so dejali, da na tem področju živi veliko bosanskih Srbov, ki naj bi gradnji nasprotovali. Eden izmed protiargumentov naj bi bilo tudi dejstvo, da tam živi veliko slovenskih politikov (Murgle) (Vrečer 2007, 11).

V letu 2001 so se v javnosti pojavila tudi pisma vrtičkarjev z Viča, ki imajo na kraju, kjer naj bi bila zgrajena džamija, najete vrtove. Bili so seveda proti gradnji in kaj kmalu se jim je pridružilo tudi lokalno prebivalstvo Viča. In kot takrat najbolj angažirani borci proti islamskemu kulturnemu centru so vrtičkarji celo pisno argumentirali, zakaj to mesto ni primerno za gradnjo islamskega kulturnega centra.

Če zanemarimo nekatere skrajne kvalifikacije, ki gredo preko meja legalnosti in sprejemljivosti javnega dialoga, lahko razvrstimo protiargumente v naslednje temeljne skupine:

- 1. obrambni: obramba avtohtonosti prostora, kulture, mestne vedute, evropskosti, krščanskosti ipd.;*
- 2. komunalni: neurejena kanalizacija, poplavno območje, nevarnost nalezljivih bolezni, prometna neurejenost prostora ipd.,*
- 3. funkcionalni: domnevna nezdržljivost islamskega verskega kulturnega centra s stanovanjsko funkcijo sosednjih parcel in bližino avtoceste;*
- 4. strokovni: pomanjkanje strokovnih podlag o vplivih islamskih centrov v neislamskem okolju z družboslovnega, kulturološkega in urbanističnega vidika;*

5. primerjalno-kulturološki: islamsko versko kulturno središče je nesprejemljivo zaradi položaja žensk v islamskem svetu, ravnanja z živalmi, fundamentalizma v islamskem svetu ipd.,

6. naravnopravni: predvideno lokacijo so prvi zasedli in kultivirali vrtičkarji, zato imajo »predpravico« do tega prostora (Kos 2002, 22).

Skupni imenovalc teh »argumentov« je očitno nesprejemanje tujih, neslovenskih, neevropskih vplivov. Večina sicer načeloma ne nasprotuje IVKS, vendar ga »nimbijevsko« porivajo na drugo lokacijo, poleg tega pa naj ne bi zgradili prave džamije z minaretom, ampak le islamsko molilnico, ki naj ne bi »potujčevala« srednjeevropskih vedut Ljubljane oz. naj ne bi zmedla podalpske pokrajine z islamsko-arabsko arhitekturo (Kos 2002, 22).

Tako bi lahko obiskovalci po izgradnji džamije lahko sklepali oz. dobili vtis, da gre za islamsko in ne katoliško mesto. Objekt naj bi bil sporen tudi zato, ker naj kulturno in zgodovinsko ne bi spadal v izbrano območje. Džamija bi domnevno krščanskega »duha pokrajine« kazila kjerkoli v Sloveniji in ne samo v Ljubljani. Poleg tega bi njena postavitev slovensko pripadnost svetu krščanstva zanikala tudi na simbolni ravni, saj bi jo ta povezovala z Balkanom, kjer naj bi tudi zaradi islama v preteklosti prihajalo do nasilja in človeških žrtev. Če bi postavili džamijo, bi to pomenilo, da se je dopustilo, da je v deželo ponovno zakorakala balkanska nevarnost, enako nasilna kot tista iz časa »turških vpadov« (Kalčič 2007, 117).

Do velikega premika v dialogu z oblastmi je prišlo šele, ko je oktobra leta 2001 na čelo Islamske skupnosti v Sloveniji prišel Osman Đogić. Ta je v letih, ko je bil mufti, naredil za gradnjo džamije več, kot se je prej v tridesetih letih. Hkrati pa se lahko muslimani zahvalijo ravno njemu, da se je o gradnji džamije in islamu kot veri v Sloveniji sploh začelo javno toliko govoriti in pisati (pa čeprav večinoma negativno).

»Leta 2003 so časopisi poročali o izjavi takratnega slovenskega nadškofa Franca Rodeta, da je proti gradnji džamije, saj ta ni samo verski in duhovni center, temveč tudi politični« (Vrečer 2007, 117).

Januarja leta 2004 se je v tedniku Mladina oglasila še Civilna družba za demokracijo in pravno državo, njihov predstavnik Vinko Vodopivec pa je javnosti pojasnil njihovo mnenje: »V Civilni družbi za demokracijo in pravno državo so prepričani, da gradnja džamije ni potrebna, ker naj bi objekt predstavljal tujek v slovenskem narodnem, kulturnem in urbanem

okolju. Džamija krši človekove pravice vsem ostalim državljanom, ki imajo pravico do ustreznega in neobremenjenega okolja.« Po njegovem prepričanju pa obstaja tudi možnost zametka muslimanskega geta, ki bi izjemno razdiralno vplival na sožitje z drugimi državljani in bi bil stalno žarišče nasprotovanja evropski kulturi in narodnemu okolju. V združenju so prepričani, da predstavlja džamija tuje versko ozemlje, kjer ne veljajo državni zakoni. Ob tem pa predstavlja tudi prostor odraslih in mladine, ki jih mnogokrat vzgajajo v nasprotju z evropsko kulturo in s človekovimi pravicami. Po mnenju Vodopivca džamija sicer ni muslimanska molilnica, temveč versko-politični objekt, ki se je v Evropi že večkrat izkazal kot prostor netenja sovraštva in baza za delovanje terorizma.

Istega leta je 6. januarja Mihael Jarc kot mestni svetnik vložil pobudo za referendum o lokaciji islamskega kulturnega centra v Ljubljani. Februarja 2004 je tako 11.898 Ljubljčanov podpisalo zahtevo za razpis referenduma o gradnji džamije. Ta je bil po mnenju županje Danice Simšič v neskladju z ustavo, saj je kršil vsaj tri ustavna načela: svobodno pravico do vere in veroizpovedi, pravico do enakosti verskih skupnosti in pravico do enakosti pred zakonom. Kljub temu so svetniki na izredni seji 19. aprila sprejeli sklep o razpisu naknadnega zakonodajnega referenduma o gradnji džamije in za datum referenduma določili 23. maj 2004. Pet dni po sprejemu sklepa o razpisu referenduma je županja na ustavno sodišče vložila pobudo za oceno ustavnosti takega sklepa, enako pobudo pa je isti dan na sodišče vložila tudi islamska skupnost. Sodišče je 28. aprila tako s petimi glasovi proti enemu odločilo, da do dokončne odločitve zadrži izvajanje odloka o razpisu naknadnega referenduma, saj je ocenilo, da so posledice odložitve izvrševanja izpodbijanih sklepov manjše od posledic, ki bi nastale, če njunega izvrševanja ne bi zadržalo. 28. junija so županjino zahtevo za presojo ustavnosti sklepa o referendumu kljub nasprotovanju opozicije podprli tudi mestni svetniki.

Po dolgotrajnem premisleku je ustavno sodišče 12. julija 2004 odločilo, da sklep o razpisu referenduma odpravi, v obrazložitvi pa zapisalo, da je cilj referenduma pripadnikom islamske verske skupnosti preprečiti izpovedovati vero v objektu, ki je tradicionalen za njihovo izpovedovanje vere in opravljanje verskih obredov.

Na začetku leta 2005 se je pojavila nova ovira za gradnjo džamije. Oglasili so se namreč lazaristi, pripadniki katoliškega reda, ki so povedali, da je del zemlje, kjer naj bi bila zgrajena džamija, v denacionalizacijskem postopku in pripada njim. Na srečo so se v marcu 2005 temu ozemlju odrekli in obvestili občino, da bi bili zadovoljni z vračilom katere druge zemlje. Na žalost se je tudi ta lokacija pokazala za

nesprejemljivo. Mestni svetniki, ki so o tem odločali, so dobili anonimno pismo, da jim bodo stregli po življenju, če bodo zemljišče namenili za prodajo muslimanom za džamijo (Vrečer 2007, 118).

30. 5. 2007 pa je končno prišlo do premika v gradnji džamije. Ljubljanski župan Zoran Jankovič in mufti Islamske skupnosti v Sloveniji Nedžad Grabus sta podpisala pismo o nameri med MOL in Islamsko skupnostjo v Sloveniji glede prodaje zemljišč, potrebnih za gradnjo islamskega kulturnega centra. Nova lokacija je na Parmovi ulici za Bežigradom v Ljubljani. Muslimani so s to lokacijo zadovoljni.

V času pisanja te diplomske naloge pa je ponovno prišlo do zapleta. 24. novembra 2008 so ljubljanski mestni svetniki sprejeli prostorski načrt in potrdili prodajo zemljišč za džamijo, za katero je islamska skupnost ponudila 4,57 milijona EUR. Predlog je bil sprejet s štiriindvajsetimi glasovi za in petimi proti. Za gradnjo džamije je predvidenih okoli 12.500 m² zemljišča ob Parmovi ulici. Islamska skupnost naj bi arhitekturno rešitev poiskala z natečajem.

Sprejemu prostorskega načrta so nasprotovali v SDS in tudi Mihael Jarc (Lista za čisto pitno vodo). Peter Sušnik (SDS) je med drugim predlagal preložitev odločanja o odloku o občinskem podrobnem prostorskem načrtu za to območje. Svetniki so predlog zavrnil in kasneje prostorski akt z dvema dopolniloma župana sprejeli. Jarc je vložil dopolnilo, da se črta določilo, da je lahko višina minareta največ 40 m. Ker dopolnilo ni bilo sprejeto, je napovedal začetek postopka zbiranja podpisov za naknadni referendum o tem prostorskem aktu (Dnevnik 2008).

Jarc je svojo napoved zbiranja podpisov za naknadni referendum tudi uresničil in po poročanju časopisa Dnevnik mu je do torika, 2. 12. 2008, uspelo zbrati 100 podpisov za začetek zbiranja podpisov za razpis referenduma o odloku o gradnji džamije.

Referendumsko vprašanje se glasi: »Ali ste za to, da se v predlogu odloka o občinskem podrobnem prostorskem načrtu za dele območij urejanja BO 1/1 Lesnina, ŠT 1/1 območje ŽG in ŠO 1/1 Kurilnica (za islamski versko-kulturni center) v 11. členu črta besede "in en minaret", v 13. členu v točki 3. pa se črta tretja alineja, ki glasi "višina minareta je lahko največ 40 metrov"?« Kot je za pojasnil Mihael Jarc, bodo referendumsko vprašanje verjetno razširili še na dele 9. člena odloka, ki opredeljujejo namembnost objekta oz. objektov in arhitekturo (Dnevnik 2008).

Kot pobudnik mora Jarc v 15-ih dneh od sprejema odloka (24. novembra) vložiti pobudo volivcev za vložitev zahteve za razpis referendum. Napovedal je, da bo pobudo volivcev skupaj z zahtevo za razpis referendum o delih omenjenega odloka skupaj z zadostnim številom podpisov volivcev vložil, takoj ko bo to mogoče.

»Župan nato lahko pobudnika pozove k dopolnitvi, ko pa je vloga popolna, mora v osmih dneh določiti obrazec in rok za zbiranje podpisov. Kot je pojasnil Jarc, bodo morali za razpis referendum zbrati podpise petih odstotkov volilnih upravičencev v MOL, kar je po njegovi oceni od 10.000 do 11.000« (Dnevnik 2008).

Proti gradnji džamije v zadnjih dneh pozivajo tudi v stranki SNS. Predsednik stranke Zmago Jelinčič javnost poziva k zbiranju podpisov za referendum, na katerem naj bi volivci dokončno odločili o tem, ali si sploh želijo gradnje džamije v Ljubljani. Po njegovih besedah naj bi bila gradnja nepotrebna. Prav tako džamije ne potrebujejo pripadniki islamske skupnosti, saj je po njegovi besedah molilnic v Sloveniji dovolj, najbližja džamija pa je od Ljubljane oddaljena samo 140 km – v Zagrebu.

Ljubljanski župan na drugi strani poziva k strpnosti in spoštovanju različnosti. Kako se bo vse izteklo, ali bo islamska verska skupnost zopet naletela na oviro, ki jo bo morala dolgoročno odstranjevati, bo znano v kratkem.

Na tej točki in pri iskanju odgovora na vprašanje, zakaj kljub vsem obljubam islamskega kulturnega centra še ni in ga tudi (kljub obljubam) še nekaj časa verjetno ne bo, se je treba posvetiti iskanju razmerja med legalnostjo in legitimnostjo.

V modernih družbah je legalnost sicer formalno nujen, ne pa vedno zadosten pogoj za sprejemanje in predvsem uveljavljanje demokratičnih odločitev. Če bi zadoščala zgolj normativna presoja, se s tem projektom sploh ne bi več ukvarjali, ker bi bilo islamsko versko in kulturno središče zgrajeno že pred desetletji, ko so se pojavile prve pobude. Ker pa so bolj ali manj previdne pobude vedno znova naletele na odkrita in prikrita nasprotovanja, je pravzaprav nujna presoja legitimnosti. Dolgoletni zastoj nas očitno napeljuje k sklepu, da je ključna ovira nizka legitimnost islamskega objekta v tej jugovzhodni evropski deželi. Vsakomur je jasno, da nelegitimnost ne ukinja in niti ne zmanjšuje legalnosti projekta. Eden temeljnih pogojev moderne pravne družbe je slepo izvajanje ustavno zagotovljenih pravic. Če močna nasprotovanja t. i. civilne sfere

legalnost podredijo legitimnosti, smo seveda že v brezpravju oz. še v predmoderni družbi (Kos 2002, 21).

In naj še enkrat ponovim uvodno dilemo: bodo Slovenci končno premagali strah pred srednjeveškimi »Turki« in strah 21. stoletja, ki ga predstavljajo muslimani, ki so v večini primerov s strani zahodnjakov stigmatizirani kot teroristi, če že ne kot teroristi, pa vsaj kot potencialni teroristi? To bo pokazal čas.

8 Sklep

V svoji diplomski nalogi sem pisala o gradnji džamije v Sloveniji. V nalogi sem se predvsem osredotočila na probleme, s katerimi se muslimani srečujejo pri prizadevanjih za izgradnjo džamije. Ta v Sloveniji tudi po 40 letnem prizadevanju muslimanov še vedno ni zgrajena. Vedno znova se muslimanska skupnost v Sloveniji srečuje z novimi ovirami in pri vseh obljubah, ki jih je v vseh teh letih dobila s strani oblasti, se zdi, da je realnost džamije v Sloveniji še vedno oddaljena svetlobna leta. Zadnji dogovor med ljubljanskim županom Jankovičem in islamsko skupnostjo je sicer obetal novo svetlo prihodnost džamije oz. IVKC, a se je znova, kot vse leta poprej, ponovno zataknilo. Če bo tokrat dogovor izpeljan, bo pokazal čas. Muslimani v Sloveniji si seveda želijo, da bi Slovenci »premagali« srednjeveški strah pred Turki in presegli stereotip o muslimanih teroristih. Kljub odprtosti, ki jo Slovenci kažejo navzven, se zdi, da so odprti samo do zahodne civilizacije in ne tudi do islamske civilizacije. Razlogi, zakaj v Sloveniji še vedno nimamo džamije, se bistveno ne spreminjajo skozi leta. Glavni razlog je predvsem ta, da je džamija v Sloveniji ne glede na število v njej živečih muslimanov po mnenju mnogih nepotrebna. Da se nikakor ne bi skladala s prostorsko ureditvijo Slovenije (z njeno alpsko podobo – razen, če bi zgradili alpski tip džamije). In nenazadnje, da skozi zgodovino, razen vpadov Turkov in bojevanja bosanskih vojakov na soški fronti, muslimani nikoli niso bili prisotni v Sloveniji in so sem imigrirali šele v zadnjih desetletjih. Čeprav je večina muslimanov v Sloveniji slovenskih državljanov in so v družbo integrirani, pa sta premajhno znanje večinskega katoliškega prebivalstva o islamu in medijsko večinoma negativno prikazovanje tudi dva izmed pomembnih razlogov, zakaj džamije v Sloveniji še vedno ni.

Sedanji župan Zoran Jankovič je z islamsko skupnostjo sklenil dogovor, da džamija bo in ji obljubil prostor na Parmovi ulici za Bežigradom. Tudi v času predvolilnega boja za mesto župana je obljubil, da bo džamijo zgradil. Ali je bilo to samo nabiranje političnih točk, se bo pokazalo v kratkem. Zaenkrat velja, da naj bi se gradnja džamije začela v letu 2009.

V času pisanja moje diplomske naloge, se je zamenjala vlada republike Slovenije, dobili smo novega predsednika vlade Boruta Pahorjem, ki je s svojo koalicijo bolj naklonjen gradnji džamije. Vendar je tudi on poudaril, da podpira zgraditev verskega centra v Sloveniji, vendar pa je pri tem treba upoštevati da ta objekt "ne more biti takšen, da bi s svojo podobo izzival nestrpnost tistih, ki mu nasprotujejo". Se pravi z drugimi besedami, da mora biti zgrajen

takšen objekt, ki ne bo motil okoliških prebivalcev, hkrati pa bo zadovoljil potrebo muslimanov po verskem objektu. Problem je tu seveda jasen, kako takšen objekt zgraditi?.

Gradnja džamije v Sloveniji je tako (spet) odprla nova vprašanja s katerimi se ubadajo tako zagovorniki, kot nasprotniki džamije v Sloveniji, namreč ne gre več samo za gradnjo džamije ampak celotnega islamsko verskega kulturnega centra. Nasprotniki džamije so seveda proti temu. Ljubljanski svetnik Mihael Jarc je tudi tokrat dal pobudo za referendum in tudi tokrat pozival javnost, naj podpre referendum, pri tem pa se mu je pridružil predsednik stranke SNS Zmago Jelinčič. Seveda jim kljub pozivanju javnosti ni uspelo, namreč zakon je v tem primeru jasen – muslimani imajo pravno, ustavno in legitimno pravico do džamije – zato lahko samo upamo, da se bo Slovenija izkazala kot pravna država in bo vse pobude za kakršen koli referendum, ki podpihuje posredno sovraštvo do muslimanov in podpira ne izgradnjo džamije, že v kali zatrla.

Upam pa lahko tudi, da se bo v prihodnje Slovenija in njeni prebivalci izkazala kot bolj strpna in razumevajoča država. Država dovolj odprta do drugih, drugačnih in nenazadnje tudi do sprememb. Ni še tako dolgo nazaj, ko je na uradni strani vlade pisalo »*Slovenija medkulturni dialog razume kot proces, ki spodbuja odprto in kompleksno kulturno okolje za ustvarjalnost.*« V dobro naše družbe si želim, da to ni stavek, ki bi zatajil pri vprašanju džamije oz. IVKC v Sloveniji. Z izgradnjo džamije bi Slovenija dokazala, da medkulturni dialog ni le leporečje, ki so ga politiki uporabljali pogosto v letu 2008, predvsem v prvi polovici leta 2008, ko je bila Slovenija predsedujoča država EU. Z izgradnjo džamije v Sloveniji, z odprtostjo Slovenije do islamske civilizacije, bi dokazali, da smo kljub majhnosti država, ki ceni in spoštuje svoje korenine, svojo zgodovino, svojo dediščino, hkrati pa je dovolj odprta in samozavestna, da se ne boji drugačnosti in ravno to je namen medkulturnega dialoga. Različne kulture, različne družbe v sožitju.

9 Literatura

- Akbar, S. Ahmed. 1996. *Živi islam*. Sarajevo: Preporod.
- Arslan, Shekib Emir. 1994. *Zašto su muslimani zaostali, a drugi napredovali*. Sarajevo: Democratica.
- Bošnjaki na soški fronti*. 2008. Dostopno prek: <http://bosniaks.blogspot.com/2008/04/dzamija-v-logu-pod-mangartom.htm> (10. oktober 2008).
- Cardini, Franco. 2003. *Evropa in islam*. Ljubljana: Založba/*cf.
- Cerić, Mustafa. 1990. *Problemi suvremenog pristupa*. Zagreb: Islamska zajednica.
- Debeljak, Aleš. 1995. *Oblike religiozne imaginacij*. Ljubljana: Sophia.
- Hamidullah, Muhammed. 1982. *Uvod v Islam*. Sarajevo: Starješinstvo islamske zajednice v BiH, Hrvatskoj i Sloveniji.
- Islamska zajednica u Hrvatskoj, Islamski centar Zagreb*. 2008a.
- Dostopno prek : www.islamska-zajednica.hr/nasi_uzori/sabic_biografija.php (6. junij 2008).
- 2008b. Dostopno prek: http://www.islamska-zajednica.hr/povijest/povijest_2.php (7. junij 2008).
- Jevtić, Miroljub. 1989. *Savremeni džihad kao rat*. Beograd: Nova knjiga.
- Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kalčič, Špela. 2007a. *Nisem jaz barbika: oblačilne prakse, islam in identitetni procesi med Bošnjaki v Sloveniji*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- 2008b. *Življenje ni preprosta kemijska formula. Polet* (8. maj).
- Klopčič, Vera, Miran Komac in Vera Križnik-Bukić. 2003. *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji, Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Sloveniji*. Dostopno prek : http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Raziskava_Polozaj_in_status_pripadnikov_narodov_nekdanje_Jugoslavije_v_RS.pdf (10. junij 2008).

- Komac, Miran in Dean Zagorac. 2002. *Varstvo manjšin. Uvodna pojasnila in dokumenti*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Komac, Miran. 2007. *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v Slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Komac, Miran, Mojca Medvešek in Petra Roter. 2007. *Pa mi vi povejte kaj sem !!!? Študija o etnični raznolikosti v mestni občini Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kos, Drago. 2007. *Sociološke podobe Ljubljane*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kuzmanič, Tonči. 1999a. *Bitja s pol strešice. Slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*. Ljubljana: Zavod za odprto družbo.
- 2001b. *Rasizem in ksenofobija, ki da ju v Sloveniji ni*. Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti.
- Mastnak, Tomaž. 1996. *Kristjanstvo in muslimani*. Ljubljana: Forum.
- Medkulturni dialog in EU*. 2008. Dostopno prek: <http://evropa.gov.si/medkulturni-dialog/> (18.junij 2008).
- Medkulturni dialog in Slovenija*. 2008. Dostopno prek: <http://evropa.gov.si/medkulturni-dialog/medkulturni-dialog-slovenija/> (18.junij 2008).
- Mežnarić, Silva .1986. »Bosanci«. *A kuda Slovenci idu nedeljom?* Ljubljana: Založba Krt.
- Milot, Jean Rene. 1982. *Islam i muslimani*. Zagreb: Krščanska sadašnjost.
- Mole, Marjan .2003. *Muslimanski mistiki*. Ljubljana: Forum.
- Nasr, Seyyed. 2007. *Islam : religija, zgodovina, civilizacija*. Maribor: Litera.
- Nastran Ule, Mirjana. 1999. *Predsodki in diskriminacija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče Ljubljana.
- Osolnik, Marko. 2003. Muslimani v Zahodni Evropi med integracijo in getoizacijo. *Teorija in praksa* 40 (4): 696-705.
- Pašić, Ahmed. 2005a. *Islam in muslimani v Sloveniji*. Ljubljana: Žepna knjiga.
- 2006b. *Islam in moderni zahod*. Kranj: Gorenjski glas d. o. o..

--- 2007c. *Bošnjaki na Soški fronti*. Jesenice: Kulturno in športno društvo.

Smrke, Marjan in Mitja Hafner – Fink. 2008. (Ne)religioznost in socialna distanca do izbranih družbenih manjšin v postsocialistični Evropi. *Teorija in praksa* 45 (3-4): 285-298.

Sta. 2009. *Urad za verske skupnosti predlaga, naj se džamije namenijo proračunska sredstva*
Dostop prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042246035> (10.februar 2009).

Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS št.33/91.

Vrečer, Natalija. 2007. *Integracija kot človekova pravica : prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU:Andragoški center RS.

Youtube. *Antidžamija*. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=Ky-VvrnLbkA&feature=related>(10.januar 2009).

10 Priloga A : Vprašalnik za intervju

Za pomoč in lažje razumevanje diplomske naloge sem opravila tudi šest strukturiranih intervjujev, ki sem jih na koncu tudi analizirala. Intervjuvanci so anonimni in njihove odgovore bom uporabila izključno za pisanje diplomske naloge.

Moje ime je Alma in pišem diplomsko nalogo o Gradnji džamije v Sloveniji. Ker prihajate iz kraja, kjer so muslimani številčno po naseljenosti v Sloveniji na tretjem mestu (po popisu iz leta 2002, Velenje: št. muslimanov 2895), ste se verjetno v življenju z muslimani, islamom in problemom gradnje džamije v Sloveniji že srečali, zato me zanima Vaše mnenje v zvezi s to temo. Odgovore bom uporabila izključno za pisanje diplomske naloge, Vaše ime pa bo ostalo anonimno.

1. Datum rojstva

Spol

Izobrazba

Kraj prebivališča

2. Ali ste verni?

Če ste, kateri veri pripadate?

Ali ste versko aktivni?

3. Ali poznate islamsko vero?

Ali poznate kakšnega muslimana?

In če ga, ali vero prakticira?

4. Se Vam zdijo muslimani, ki jih poznate, integrirani v družbo?

Če ne, zakaj ne?

Ali veste, da v Velenju obstaja islamska molilnica (mesdžid)?

Se Vam zdi, da je prisotnost islamske molilnice v Vašem mestu moteča?

Če se Vam zdi, ali lahko razložite, zakaj?

5. Ali se Vam zdi, da je po vojni v Jugoslaviji pri nas več muslimanov?

Če je odgovor pritrdilen, ali lahko razložite, kateri so razlogi za to?

6. Kakšno je Vaše mnenje o gradnji džamije ali IVKC v Ljubljani?

Kako bi gledali na to, če bi takšen center ali pa samo džamijo z minareti zgradili v

Velenju, se Vam zdi to umestno?

Če je odgovor pritrdilen, zakaj da oz. če je odgovor nikalen, zakaj ne?

Najlepša hvala za sodelovanje, lep dan še naprej.

13. 6. 2008, Velenje

Priloga B : Intervju z osebo A

1. Datum rojstva: 1975

Spol: moški

Izobrazba: 4. stopnja

Kraj prebivališča: Velenje

2. Ali ste verni? ne

Če ste, kateri veri pripadate? /

Ali ste versko aktivni? /

3. Ali poznate islamsko vero? ja

Ali poznate kakšnega muslimana? ja

In če ga, ali vero prakticira? ja

4. Se Vam zdijo muslimani, ki jih poznate, integrirani v družbo? ja

Če ne, zakaj ne? /

Ali veste, da v Velenju obstaja islamska molilnica (mesdžid)? ja

Se Vam zdi, da je prisotnost islamske molilnice v Vašem mestu moteča? ne

Če se Vam zdi, ali lahko razložite, zakaj?

5. Ali se Vam zdi, da je po vojni v Jugoslaviji pri nas več muslimanov? ja

Če je odgovor pritrđen, ali lahko razložite, zakaj se Vam zdi tako? Po vojni v Jugoslaviji so začeli bolj izpostavljati svojo vero oz. so začeli živeti v skladu z verskimi običaji, kar si prej mogoče niso upali v socializmu. Pa tudi po vojni se mi zdi, da so večinoma vsi ljudje, s tem mislim tudi na ljudi, ki pripadajo drugim verskim skupinam, ne samo muslimani, začeli izpostavljati svoje korenine in versko pripadnost. Po moje zaradi tega, da so se ločili od drugih, se pravi, da so jih ljudje okoli njih znali »umestiti«.

6. Kakšno je Vaše mnenje o gradnji džamije ali IVKC v Ljubljani? Moje mnenje je, da je kakršenkoli verski objekt, ki se gradi, nepotreben, ker jih je že preveč.

Kako bi gledali na to, da bi takšen center ali pa samo džamijo z minareti zgradili v Velenju, se Vam zdi to umestno? Ni mi všeč.

Če je odgovor pritrdilen, zakaj da oz. če je odgovor nikalen, zakaj ne? Enostavno mi ni všeč, najprej iz razloga, ki sem ga že navedel, sem proti gradnji kakršnegakoli verskega objekta, ne samo džamije, ampak tudi katoliške cerkve, pravoslavne itd. Kot drugo, pa se mi zdi Velenje, ne glede na to, da je na tretjem mestu po številu muslimanov v Sloveniji, premajhen kraj za tako velik verski objekt.

Najlepša hvala za sodelovanje, lep dan še naprej.

Priloga C : Intervju z osebo B

1. Datum rojstva: 1975

Spol: moški

Izobrazba: 5. stopnja

Kraj prebivališča: Velenje

2. Ali ste verni? ne

Če ste, kateri veri pripadate? /

Ali ste versko aktivni? /

3. Ali poznate islamsko vero? ja

Ali poznate kakšnega muslimana? ja

In če ga, ali vero prakticira? ja

4. Se Vam zdijo muslimani, ki jih poznate, integrirani v družbo? ja

Če ne, zakaj ne? /

Ali veste, da v Velenju obstaja islamska molilnica (mesdžid)? ja

Se Vam zdi, da je prisotnost islamske molilnice v Vašem mestu moteča? ne

Če se Vam zdi, ali lahko razložite, zakaj?

5. Ali se Vam zdi, da je po vojni v Jugoslaviji pri nas več muslimanov? ja

Če je odgovor pritrdilen, ali lahko razložite, kateri so razlogi za to? Zato, ker so prišli, ko je bila vojna v BiH in se niso več vrnilo. Tu so dobili službe, našli so si stalna prebivališča, večina jih je dobila sčasoma tudi slovensko državljanstvo.

6. Kakšno je Vaše mnenje o gradnji džamije ali IVKC v Ljubljani? Nimam nič proti, če bi jo postavili na pravem kraju. Nekje izven mesta LJ, da ne bi bila na tako izpostavljenem kraju, kjer bi bila opazna in bi motila tam živeče ljudi.

Kako bi gledali na to, da bi takšen center ali pa samo džamijo z minareti zgradili v Velenju, se Vam zdi to umestno? Ni potrebno, ne v Velenju, raje v LJ.

Če je odgovor pritrdilen, zakaj da oz. če je odgovor nikalen, zakaj ne? Velenje se mi ne zdi pravi kraj za kaj takega. Se mi zdi, da glede nato, da bo v Sloveniji samo en takšen objekt, bi bilo primerno, da je v glavnem mestu, in ne v kakšnem manjšem mestu.

Najlepša hvala za sodelovanje, lep dan še naprej.

Priloga D : Intervju z osebo C

1. Datum rojstva: 1979

Spol: ženski

Izobrazba: 7. stopnja

Kraj prebivališča: Velenje

2. Ali ste verni? da

Če ste, kateri veri pripadate? pravoslavni

Ali ste versko aktivni? da

3. Ali poznate islamsko vero? da

Ali poznate kakšnega muslimana? da

In če ga, ali vero prakticira? da

4. Se Vam zdijo muslimani, ki jih poznate, integrirani v družbo? da

Če ne, zakaj ne? /

Ali veste, da v Velenju obstaja islamska molilnica (mesdžid)? da

Se Vam zdi, da je prisotnost islamske molilnice v Vašem mestu moteča? ne

Če se Vam zdi, ali lahko razložite, zakaj? /

5. Ali se Vam zdi, da je po vojni v Jugoslaviji pri nas več muslimanov? da

Če je odgovor pritrdilen, ali lahko razložite, kateri so razlogi za to? Zaradi priseljevanja v času vojne, in ker so po vojni ljudje postali bolj versko osveščeni ter so se začeli opredeljevati kot muslimani za razliko od prej, ko so se opredeljevali kot Jugoslovani ali Bosanci.

6. Kakšno je Vaše mnenje o gradnji džamije ali IVKC v Ljubljani? Nimam nič proti, k večjemu sem za. Ker se z gradnjo džamije zagotavlja verska enakopravnosti in možnost prakticiranja svoje vere v vsakdanjem življenju. Še posebej glede na to, da je verska enakopravnost in prepoved verske diskriminacije ustavna kategorija.

Kako bi gledali na to, da bi takšen center ali pa samo džamijo z minareti zgradili v Velenju, se Vam zdi to umestno? Kot sem že prej omenila, se mi postavitve džamije ne zdi sporna. Če verniki menijo, da je Velenje pravi kraj za postavitve njihovega verskega objekta, to lahko samo podpiram, nikakor pa nisem proti temu.

Če je odgovor pritrdilen, zakaj da oz. če je odgovor nikalen, zakaj ne? Se pravi, geografska lega se mi ne zdi pomembna, bolj pomembno kot lokacija postavitve se mi zdi pomembno to, da se muslimanskim vernikom omogoči njihova zakonska in ustavna pravica do verskega objekta.

Najlepša hvala za sodelovanje, lep dan še naprej.

Priloga E : Intervju z osebo D

1. Datum rojstva:1955

Spol: moški

Izobrazba: 4. stopnja

Kraj prebivališča: Velenje

2. Ali ste verni? ne

Če ste, kateri veri pripadate? /

Ali ste versko aktivni ? /

3. Ali poznate islamsko vero? da

Ali poznate kakšnega muslimana? da

In če ga, ali vero prakticira? da

4. Se Vam zdijo muslimani, ki jih poznate integrirani v družbo?da

Če ne, zakaj ne? /

Ali veste, da v Velenju obstaja islamska molilnica (mesdžid)? da

Se Vam zdi, da je prisotnost islamske molilnice v Vašem mestu moteča? ne

Če se Vam zdi, ali lahko razložite, zakaj? /

5. Ali se Vam zdi, da je po vojni v Jugoslaviji pri nas več muslimanov? da

Če je odgovor pritrdilen, ali lahko razložite, kateri so razlogi za to? Se mi zdi, da predvsem zato, ker prej o verski pripadnosti nismo dosti razpravljali oz. se versko opredeljevali – to mislim v času SFRJ, danes pa je drugače. Pred vojno v Jugoslavijo oz. pred razpadom Jugoslavije smo bili vsi priseljenci iz bivših republik Bosanci, ne glede na to, ali smo bili v resnici Bosanci ali pa smo bili npr. Makedonci. Slovenci so nas večinoma metali v isti koš, ne glede na to, katere vere ali narodnosti smo bili. Glavni kriterij »razvrščanja« ljudi pred vojno je bil materni jezik. In če si govoril srbohrvaško, si bil avtomatično »Bosanc«. Po razpadu Jugoslavije pa se je to drastično spremenilo. Etnična in verska pripadnost je naenkrat postala najpomembnejša, ljudje so se identificirali s tem, tako etnično, še bolj pa versko. In to se mi zdi glavni razlog večjega števila muslimanov pri nas. Seveda pa je pomembno omeniti

tudi tiste, ki so v Slovenijo prišli kot begunci in tu po končani vojni ostali, kjer so si pridobili stalno prebivališče in tudi slovensko državljanstvo.

6. Kakšno je Vaše mnenje o gradnji džamije ali IVKC v Ljubljani? Sem za, ker se mi zdi, da bi morali imeti svoj verski objekt, kjer bi lahko prakticirali svojo vero.

Kako bi gledali na to, da bi takšen center ali pa samo džamijo z minareti zgradili v Velenju, se Vam zdi to umestno? ja

Če je odgovor pritrdilen, zakaj da oz. če je odgovor nikalen, zakaj ne? Zdi se mi prav, da bi v Slovenijo postavili džamijo, geografska lega same džamije pa se mi ne zdi pomembna.

Najlepša hvala za sodelovanje, lep dan še naprej.

Priloga F : Intervju z osebo E

1. Datum rojstva: 1959

Spol: ženski

Izobrazba: 7. stopnja

Kraj prebivališča: Velenje

2. Ali ste verni? da

Če ste, kateri veri pripadate? da

Ali ste versko aktivni? katoliški

3. Ali poznate islamsko vero? da

Ali poznate kakšnega muslimana? da

In če ga, ali vero prakticira? da

4. Se Vam zdijo muslimani, ki jih poznate integrirani v družbo? da

Če ne, zakaj ne? /

Ali veste, da v Velenju obstaja islamska molilnica (mesdžid)? da

Se Vam zdi, da je prisotnost islamske molilnice v Vašem mestu moteča? ne

Če se Vam zdi, ali lahko razložite, zakaj ? /

5. Ali se Vam zdi, da je po vojni v Jugoslaviji pri nas več muslimanov? da

Če je odgovor pritrdilen, ali lahko razložite, kateri so razlogi za to? Predvsem v tem, da je po razpadu Jugoslavije verska pripadnost zopet dobila na teži, ki jo je v socialistični Jugoslaviji izgubila. Po razpadu Jugoslavije se je veliko število muslimanov in tudi ostalih priseljencev iz bivše Jugoslavije začelo zavedati svojih korenin in so jih začeli bolj spoštovati in izpostavljati. Tretji razlog pa je tudi, da so nekateri begunci, ki so v Slovenijo prebežali v času vojne, predvsem iz BiH, ostali v Sloveniji.

6. Kakšno je Vaše mnenje o gradnji džamije ali IVKC v Ljubljani? Se vsekakor strinjam s tem, da ga zgradijo.

Kako bi gledali na to, da bi takšen center ali pa samo džamijo z minareti zgradili v Velenju, se Vam zdi to umestno? Niti ne.

Če je odgovor pritrdilen, zakaj da oz. če je odgovor nikalen, zakaj ne? Ne glede nato, da sem zelo odprta do gradnje džamije v Sloveniji oz. do IVKC, se mi vseeno zdi, da Velenje ni pravo mesto za takšen objekt. In sicer iz večih razlogov; prvi je vsekakor, da takšen objekt spada v glavno mesto in ne v nek manjši kraj v Sloveniji. Kot drugo se mi zdi pomembna tudi dostopnost in Ljubljana ima veliko boljše cestne povezave kot Velenje. Kot tretje pa se mi zdi pomembna tudi populacija in Velenje ne spada med kraje, kjer je muslimanska populacija najbolj zastopana, je šele na tretjem mestu, tako da bi predlagala, če se ne morejo zediniti za džamijo v Ljubljani, pa naj jo zgradijo na Jesenicah.

Najlepša hvala za sodelovanje, lep dan še naprej.

Priloga G : Intervju z osebo F

1. Datum rojstva: 1950

Spol: moški

Izobrazba: 7. stopnja

Kraj prebivališča: Velenje

2. Ali ste verni? da

Če ste, kateri veri pripadate? islamski

Ali ste versko aktivni? da

3. Ali poznate islamsko vero? da

Ali poznate kakšnega muslimana? da

In če ga, ali vero prakticira? da

4. Se Vam zdijo muslimani, ki jih poznate integrirani v družbo? da

Če ne, zakaj ne? /

Ali veste, da v Velenju obstaja islamska molilnica (mesdžid)? da

Se Vam zdi, da je prisotnost islamske molilnice v Vašem mestu moteča? ne

Če se Vam zdi, ali lahko razložite, zakaj? /

5. Ali se Vam zdi, da je po vojni v Jugoslaviji pri nas več muslimanov? da

Če je odgovor pritrđen, ali lahko razložite, kateri so razlogi za to? Vera je po razpadu Jugoslavije zopet postala ena izmed pomembnih vrednot v življenju posameznika. In nekaj, kar si končno lahko javno izražal in se pri tem ne bal posledic. Pa tudi nekateri begunci, ki so prihajali iz republik nekdanje skupne države, so tu ostali, si našli delo in si pridobili slovensko državljanstvo.

6. Kakšno je Vaše mnenje o gradnji džamije ali IVKC v Ljubljani? Zelo se veselim izgradnje tega centra in si iskreno želim, da bi ga resnično zgradili, da bi tudi mi muslimani imeli svoj prostor, v katerem bi lahko nemoteno izvajali in prakticirali svojo vero. Zelo si želim ta objekt, ker se mi zdi nespoštljivo do nas muslimanov in do same islamske vere, kako

moramo ob velikih muslimanskih praznikih moliti v športnih dvoranah, namesto da bi molili v za to namenjenih prostorih.

Kako bi gledali na to, da bi takšen center ali pa samo džamijo z minareti zgradili v Velenju, se Vam zdi to umestno? Se mi zdi, in bi bil zelo vesel. Čeprav tu moram poudariti, da bi me to veselilo iz čisto osebnih razlogov, če pa dam subjektivni pogled na džamijo na stran in poskušam razmišljati objektivno, pa je najbolj primeren kraj za džamijo vsekakor glavno mesto, in to je vsekakor Ljubljana.

Če je odgovor pritrdilen, zakaj da oz. če je odgovor nikalen, zakaj ne? (gl. zg. odgovor).

Najlepša hvala za sodelovanje, lep dan še naprej.

Priloga H : Analiza intervjujev

Pri analizi intervjujev bi najprej poudarila, da vsi vprašani živijo v Velenju, ki je po številu muslimanov v Sloveniji na tretjem mestu, tako da se vsi z muslimani srečujemo v vsakdanjem življenju oz. so naša življenja dostikrat zelo prepletena. Lahko rečem, da nekih verskih konfliktov med večinsko populacijo in muslimani ni.

Intervjuji, ki sem jih opravila o gradnji džamije v Sloveniji, so strukturirani, vprašanih pa je bilo šest oseb, od tega štirje moški in dve ženski. Nekega določenega vzorca pri vprašanih nisem uporabila, bolj so me zanimala različna mnenja vprašanih o muslimanih in o gradnji džamije v Sloveniji.

Stopnja izobrazbe pri vprašanih je bila prav tako različna: dva izmed vprašanih imata 4. stopnjo izobrazbe, en vprašan ima 5., ostali trije pa imajo 7. stopnje izobrazbe. Od tega prvi trije vprašani ne verujejo oz. so ateisti, medtem ko so drugi trije pripadniki različnih veroizpovedi, in sicer pravoslavne, katoliške in muslimanske.

Vsi vprašani poznajo vsaj enega muslimana in so mnenja, da so muslimani dobro integrirani v družbo. Prav tako so vsi vprašani pozitivno odgovorili na vprašanje, če vedo, da v Velenju obstaja islamska molilnica, in vsi so odgovorili nikalno na vprašanje, če jih ta molilnica moti. Na 5. vprašanje »Ali se Vam zdi, da je po vojni v Jugoslaviji pri nas več muslimanov?« so vsi vprašani odgovorili z »da«. Na vprašanje, zakaj, pa so bili precej podobni odgovori, ki jih lahko strnem v dva razloga: 1. ker so se svoje verske pripadnosti začeli zavedati in jo izpostavljati, kar v SFRJ ni bilo preveč zaželeno, 2. vojni begunci, ki so med vojno v Jugoslaviji prišli v Slovenijo kot begunci, so po končani vojni ostali v Sloveniji, kjer so začeli delati in so postali slovenski državljani.

Na 6. vprašanja so vsi vprašani, razen osebe A (ta je odgovorila, da je proti gradnji kakršnega koli verskega objekta), odgovorili, da jih gradnja džamije oz. IVKC ne moti. Sama lokacija gradnje džamije se je zdela sporna samo osebi B, ta je dejala, da se ji zdi, da je džamija nekje na nekem za njo primernem kraju, in sicer nekje na odmaknjenem kraju, kjer ne bi motila tam živečih ljudi. Ostali vprašani so se strinjali, da je pomembno le to, da je džamija v Sloveniji zgrajena, sama lokacija pa je nepomembna.